

U N D E R S Ö G E L S E

OM DE

PERSEPOLITANSKE INSCRIPTIONER

V E D

Dr. F R E D E R I K M Ü N T E R,
Professor i Theologien ved Kjöbenhavns Universitet.

A N D E N A F H A N D L I N G .

O o 2

U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE

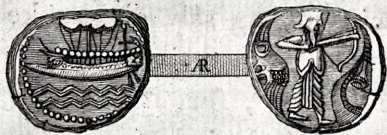
NO. 10

FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION

REPORT OF SPECIAL AGENT IN CHARGE

AND OTHER FIELD OFFICIALS

100

ANDET KAPITEL,

*om de Sprog, hvori Inscriptionerne af Persepolis
kunne være skrevne.*

1.

Efter at jeg i det første Kapitel af disse Undersøgelser, ved Hjælp af alle de historiske Data, Tiden har levnet os, har bestemt, til hvilken Tidsalder Ruinerne af Persepolis, paa hvilke de berømte Steenskrifter ere indhugne, kunne og bör henføres; kommer jeg nu til nærmere at afhandle disse Inscriptioner selv. Men for des sikkert at kunne fastsætte Standpunk-

tet, fra hvilket Undersøgelsen bör gaae ud, bliver det for-
nödent, med et almindeligt Öjekast at overskue de forskjellige
Sprog, som i de kajanske Kongers Periode bleve talte i det
egentlige Persien, og som i Fölge heraf kunne være brugte
i Inscriptionerne, hvis Indhold maatte svare til Bygningernes
Vigtighed og Ærværdighed. Og saadan Oversigt er saa meget
mere nödvendig, som ikke alle de Sprog, der bleve talte i
een eller anden Provinds af det uhyre persiske Rige, her
kunne komme i Betragtning; endskjönt det er at formode,
at de flöd sammen i den store Konges Residents, og at de
egentlige persiske Sprog der maatte möde de indiske, kauka-
siske, skythiske, semitiske, og selv de græske Dialecter. Det
er altsaa i Hensyn hertil meget tilgiveligt, naar Schah Na-
mé's, langt sildigere, Digter, for at betegne, efter sin Tids
Beskaffenhed, Mængden af de i det persiske Rige gjældende
Sprog, om hvilke Regenten, dersom han vilde kjende sit Rige
tilgavns, burde have Kundskab, fortæller om Thamuras, Per-
siens Konge i Fabeltiden, og Djemshids Formand i Regjerin-
gen, at de af ham fangne og lösladte Diws til Taknemmelig-
heds-Tegn:

Oplyste med Lærdom hans Sjæl,

Og lærte ham Kunsten, at udstæde et Brev til tredive Folkeslag,

Paa Arabisk, Græsk og Persisk;

Paa Tatarisk, Chinesisk og Pehlvi.

Hvad altsaa Æmnet for nærværende Undersøgelse angaaer; saa kun-
ne vi her ikke fæste Tankerne til de, af de persiske Monarker
erobrede Landes Sprog; fölgelig hverken til de forskjellige lille-
asiatiske; saasom *Karernes*, hvortil og *Lydernes* og *Mysernes*
henhørte; eller *Phrygiernes*, en Dialekt af hvilket maaskee *Paphla-
goniernes* var; eller til de *semitiske* Sprog, med hvilke ogsaa

Ciliciernes og *Kappadociernes* synes at have været beslægtede; eller til de, som bleve talte af *Armenierne* og de övrige Beboere af Taurus-Bjerget; eller endelig til de *Indiske a)*. Vi maa indskrænke os til de egentlig persiske Tungemaal, som den herskende Nation talte i Landene mellem Tigerstrømmen og Indien, og hvori Steenskrifterne i Kejserdömmets Helligdom ene kunne være forfattede. For herom at samle de fornödne Efterretninger, maa vi især henvende os til de orientalske Kilder, hvis Troeværdighed og Tilforladelighed i denne Sag ogsaa bör være saa meget desstörre, som deres Forfattere deels her löbe langt mindre Fare for at tage Fejl, end naar de fortalte historiske Omstændigheder; deels og deres Udsagn ikke sjælden stadfæstes ved Levninger af Persiens gamle Sprog hos græske og romerske Skribentere.

2.

Jeg behöver ikke at indlade mig her i Stridighederne, som efterat Anquetil havde udgivet sin Oversættelse af *Zend-Avesta*, ere förte om Alderdommen og Ægtheden af den förste af disse persiske Dialekter, *Zend-Sproget*. Lad end ikke nogen af de i denne Samling indeholdne Böger naae til Zoroasters Alder; eller være kommen uforfalsket til os: saa er det dog i en höj Grad rimeligt, at de, som ere skrevne i *Zend-Sproget*, ere ældgamle: og selv den Omstændighed, at dette Sprog blev valgt, er et sikkert Beviis paa Almindeligheden af den Mening, at det var Zoroasters og hans Læres Modersmaal. Ikke heller ere de Grunde, med hvilke Richardson, den lærde Forfat-

a) Om disse forskjellige Sprog har ingen handlet bedre end *Heeren* i hans *Commentatio de Linguarum Asiaticarum in antiquo Persarum imperio varietate et cognatione. i Commentationibus Götting. Vol. XIII.*

ter af det persiske Lexicon, har villet angribe dets Alder og selv dets Ægthed, *b*) af nogen synderlig Styrke; og saavidt jeg kan skjønne, ere de fuldkommen besvarede af Wahl *c*). Det er da især denne Lærde, der saa nøje har studeret de persiske Sprog og deres Historie, jeg i min korte Fremstilling af Zend-Sprogets og de tvende andre persiske Dialekters Beskaffenhed i Kajanernes Periode, troer at kunne følge med største Sikkerhed,

Zend-Sproget (Zendi *زندی*) er af nogle bleven holdet endog for de Andres Modersprog, og dets Fædreland angives at være Azerbidsjan (det gamle nordlige Medien), Iran og Georgien *d*). Hvad enten nu Zend-Bøgerne indeholde dette Sprog uforandret, eller de ere skrevne i en Dialekt, som var dannet af Magerne til et helligt Sprog, og omendskjönt ikke det daglige Livs Sprog, dog var grundet paa samme: saa kan det dog saaledes, som vi have det i disse Skrifter, være et ypperligt Hjælpemiddel til at give os Kundskab om hiint zend- eller medisk Sprog; og Forsøgene paa ved dets Hjælp, at oplyse mediske og persiske Ord, have ikke skuffet Forventningen. Beslægtet dermed er det *georgianske* eller *grusinske* eller *iberiske* Sprog, ligesom ogsaa det *armeniske*, og maa-skee *Sanskrit-Sproget e*). Udentvivl hørte og det gamle *Phry-*

b) *Disertation on the Languages, Literature and Manners of eastern Nations. Oxford, 1778*, som indeholder Fortalen til hans store persisk-arabisk-engelsk Lexicon, oversat paa tydsk af Federau. *Leipzig 1779*. Cap. 1. andet Afsnit.

c) *Wahl allgemeine Geschichte der morgenländischen Sprachen und Literatur* p. 191 følg.

d) *Wahl* p. 203.

e) Det sidste paastaar den for Videnskaberne for tidligen afdøde Sir William Jones i hans Afhandling *on the Persians*, i *Dissertations and*

giske og *Lykaoniske* til dets Dialekter. Og saaledes bredte det sine Rødder ud til det Euxinske og Græske Havs Bredder; ihvorvel det ikke er mueligt for os at forfølge dets Gang, fordi vor Kundskab om disse sidstnævnte lilleasiatiske Dialekter er saa saare ringe. Haardhed, Skarphed, Mangel paa Dannelse, Ubundenhed, og et utroligt stort Sammenstød af høje og aabne Vocaler, ere dette Sprogs Karakter *f*), saavidt vi kunne bedømme det efter dets nuværende Form: og lad end Magerne, for at gjøre det saa meget desmere passende til Sang, have i Udtalen selv forøget Vocalernes Mængde og Sammenstød, saa maatte dog Sprogets hele Anlæg være saaledes beskaffent, at det kunde tage imod saadan Berigelse.

2) *Pehlvi* skal have været de ældste og berømteste persiske Kongers og Krigeres Modersmaal. Derfor kaldes det og af Orientalerne *Azuaresh*, eller *Huzuaresh*, hvilke Navne, ligesom *Pehlvi* hos Perserne, betyde Helte-Sprog. Dets Fædreland var efter orientalske Beretninger det nedre sydlige Medien, og det strakte sig udentvivl langs med det persiske Riges Bjergrygge, fra Assyrien indtil det Kaspiske Havs sydlige Brede. Det blev altsaa talt i det nedre Medien, Dilem, Djilem, Kuhistan, Irak Adshjemi og Kurdistan. Det er langt fra ikke saa skjærende, som Zendsproget, men lyder blødere

miscellaneous pieces, relating to the history and antiquities, the arts, sciences and literature of Asia. Vol. I London 1792. eller og paa Tydsk i *Abhandlungen über die Geschichte, die Alterthümer, die Künste, Wissenschaften und Litteratur Asiens.* Dr. Kleukers Udgave 1795. I p. 108, 109 og flere Stæder. Dog nægter Heeren det i den anførte *Commentatio* §. 26. og paastaaer at Ligheden kun bestaaer i faae Ord som begge Sprog have tilfældes.

f) Kleuker *ibid.* p. 9.

og mere velklingende. Det har ikke den store Sammenflyden af Vocaler, mangler den overflödige Mængde af Former, hiint haver, og er i sine Former sig selv langt ligere og langt regelmæssigere end Zend. Ikke heller ligner det udelukkende Zend, endskjønt det har en Mængde Ord tilfældeds dermed, som det dog har omdannet efter sin særegne Beskaffenhed: men det har og mange egne Stamord, og har desuden optaget meget af det chaldaiske Sprog; hvilket let kan forklares, naar man betænker, at de Lande, hvori det blev talt, grændsede for en Deel til Chaldæa. Det har vedligeholdt sig i Oversættelser af adskillige parsiske Religionsskrifter i Zendavesta *h*). Det skinner paa mange Steder igjennem i Firdusis Schah Namé, da denne Digter havde de Annaler for Öjne, som vare skrevne i dette Sprog *i*), og det lever endnu, i en maaskee forandret Form, i Kurdernes Mund. *k*)

g) Jones i ovenanførte Afhandling p. 104.

h) *Sammesteds* p. 100. see og *Kleukers Note*. Denne Jones's Bemærkning bliver meget stadfæstet ved Hr. Silvestre de Sacy's Dechifre-tion af Monumenterne ved Naschki Rustäm; som f. e. i Kongetiteln מלכא מלכא. *ı* *præfixum* og adskillige andre aramæiske Ord. Wahl anfører ligeledes p. 139 og 40 flere arabiske og aramæiske Ord, som ere optagne i Pehlvi-Sproget. See og *Kleukers Genauere Untersuchung über die Natur den beiden alten Sprachen Zend und Pehlvi. in Anhang zum Zendavesta 2 Bdes 2te Abth. S. 23*. Dog følger heraf ikke, at det hörer til de semitiske Dialekter. Dette kan ikke antages, fordi dets hele Grammatik og Ordenes Construction er altfor forskjellig derfra. Det synes derfor altid rimeligere, at det er af een Stamme med Zend.

i) *Wahl* l. c. p. 229. At der er meget Pehlvi i Schah Namé, har ogsaa Hr. Greve Ludolf flere Gange sagt mig.

k) *Grammatica c. vocabulario della Lingua Kurda composti del Padre Maurizio Garzoni. Roma 1787.*

3) *Parsi*, det egentlige Farsistans Dialekt, de kajanske Kongers Modersmaal og Rigets Hofsprog, 1) er en Datter af Zend, og har optaget mange Ord af Pehlvi, men er frie for begge disse Sprogs Fejl og Haardheder. Det er blødt, behageligt, reent, böjeligt, og beslægtet med Sanscrit; det nærmer sig ligeledes meget til de germaniske Dialekter i Ord og Dannelse, og er Stammen, af hvilken det nuværende persiske, ved Til-sætning af en Mængde arabiske Ord, er fremkommet: men det er endnu til i al sin Reenhed hos de ældre Digtere, især hos Firdusi, hos hvem næsten intet arabisk Ord er at finde, endskjönt han skrev sit Digt tre Aarhundrede efter Persiens Erobring i Aaret 994.

3.

Saadanne ere Resultaterne, som kunne samles om disse Sprog af de Skrifter hvori de indeholdes og af Orientalernes Efterretninger. Desuden have de, hvad især deres Alder angaaer, en Mængde andre Vidnesbyrd for sig. Pehlvisproget er bekjendt som et ældgammelt Sprog heele Orienten over. Om *Parsi* har der aldrig været ringeste Tvivl. Og selv om man vilde velblive at drage Zend-Bögernes høje Alderdom, er det dog umueligt at drage Zend-Sprogets Tilværelse i de Kajanske Dynasties Dage, i ringeste Tvivl. Det sikkerste Beviis herfor er: at mange af de ægt-persiske Ord og Navne, som anföres af Grækerne, kunne oplyses af dette Sprog. Samlede bleve disse Ord alle-rede i det sextende Aarhundrede i *Gesneri Mithridates*, derpaa af *William Burton* i hans *Λεξικὸν veteris lingvæ persicæ, quæ apud priscos scriptores græcos et latinos repe-*

1) *Wahl* p. 247. Det endnu mere forfinede Hofsprog kaldtes omsider *Deri* (af *دري* Porta, Hof.) *ibid.* 251.

riri potuerunt, og foröget af *v. Seelen* (Lub. 1720.) Men i begge disse Skrifter blev intet Hensyn taget til det nuværende persiske Sprog. Dette gjorde derimod *Reland* med megen Lykke i hans *Dissertatio de veteri lingua persica m)*, dog uden at agte paa den dialektiske Forskjæl mellem Zend og Parsi, hvilken han endnu ikke kjendte; hvorimod *Anquetil* med stor Omhyggelighed har viist at Ord og Navne fortreffeligen kunne oplyses, nogle af hiint, men de fleste af dette Sprog, og altsaa derved paa det öjensynligste godtgjort at begge Sprogene virkeligen vare levende til Grækernes Tid i det persiske Rige: ligesom og, paa den anden Side, denne Overeensstemmelse mellem Grækernes Efterretninger og Sprogene selv, giver et ikke ringe Argument for deres övrige Fortællingers Troværdighed.

Jeg vil kun anföre nogle faa Exempler af Zend, og til Overflödighed tilföje nogle andre af Parsi, som i en endnu höjere Grad tjene til samme Öjemed, at forklare de hos de gamle Forfattere omtalte persiske Ord og Navne. Jeg kan her være desto kortere, da *Anquetil* i sin Afhandling om de persiske Dialekter, næsten har udtömmet denne Materie, og da baade den og hans Udgave af *Zend-Avesta* er i alle Lærdes Hænder. *n)*

A) Af Zend:

Μηραδάτης. af *Metre* (Mithra) og *date* givet. Et Navn som *Adeodatus*, *Deodat*.

m) som staaer i hans *Dissertationibus miscellaneis. Vol. 2.*

n) *Recherches sur les anciennes Langues de la Perse. I Memoires de l'Acad. des Inscript. et des belles Lettres. Tom. xxxi, p. 339.*
See ogsaa Kleukers tydske Oversættelse II. p. 49 seqv.

Ἀτροπάτια den nordlige Deel af Medien. *Atro*, Ild. *Pate* og *Petoesch*, Herredömmet. Ildens Land. Og just dette Land var Zoroasters Fædreland.

Ἄραξης. Denne armeniske Flod hed *Weorohesche* eller *Waradhsche*.

Κόρος. var ligeledes een af de store Strømme. I Zend Sproget *Koro*.

Σπάνα. et medisk Ord som Herodot anfører, en Tæve. paa Zendisk *Sepa* Σέφα

Ζαδραύσθης er det Zendiske *Zerethoschtre*, Zoroaster. Om ham siger Diodorus Siculus, at han har været den gode Genii Discipel, og *Arianernes* Lovgiver o)

Men mere finde vi Lejlighed til at oplyse Ord og Navne af:

B) *Parsi* p)

פרומים Dan. 1, 3. Esth. 1, 3. *Magnater*. *Parsi* og *Pelvi Pardom*. πρώτος.

סרברלי Dan. 111, 21. *Braccæ*, P. *Schalvar*. til Svidæ Tid *Sarabaræ*.

Παρασάγγης, hos Herodot og saamange andre, P. *Farsangve*.

Σατράπης, P. *Satterpaë*. Fixstjernernes Himmel, som Perserne holdt for at være længere nede end den planetarske. Et Navn som Vicekongerne i Orienten ofte have.

o) *Diodor. Bibl. I, p. 84.* edit. 1604. Iran, Persien, skrives endnu paa de sassanidiske Mindesmærker איראן.

p) Jeg følger heri *Anquetil*, og anfører kun saadanne Ord, som fandtes i *Parsi* i den tidligste Alder, da nemlig *Kajanerne* regjerede. Men det samme gjælder om Sproget under *Arsaciderne* og *Sassaniderne*. *Memoires de l'Academie des Inscript. et des belles Lettres.* Tom. 31. p. 416.

Κύρος. Cyri Navn, som Ctesias siger i det persiske Sprog betyder Solen. Den hedder i *Parsi. Kohr*, خور

Σάγαρις. P. *Tschakar*, en med Söm beslagen Kölle.

Δαρείος. P. *Dara* داریا, *Dominus*.

Ξέρξης. som Herodotus siger Lib. VI at betyde en Kriger; αργίου: شیر شاه Leo Rex. q)

Bagistame, ifølge *Diodorus Siculus*, en behagelig Egn i Medien r) P. *Baghestan*, en Egn fuld af Hauger.

Κάρδακες. hos Arrian og Strabo svær bevæbnede. Deriveres af کره "Hors. Ja endog et heelt persisk Vers findes hos Aristophanes med dets græske Oversættelse:

Ιαργα μιν εξαργων απισσουναστρα

Πέμπειν βασιλέα Φισίν ήμιν χρύσον, s)

hvilket Anqvetil og Kleuker næsten ganske oplyse af *Parsi t)*: hvoraf da unægtelig følger, at dette Sprog existerede, som et levende Sprog i Aristophanis Tid. Det var da uidentivl det samme Hofsprog, som Themistocles anvendte et Aar paa at lære.

Jeg har allerede i det første Kapitel anført den Omstændighed, at Ctesias siger at Fabeldyret, den vingede Menneske-Löve, kaldtes paa indisk Μαρτιχώρα, hvilket han oversætter paa græsk: ανθρωποφάγον, og at dette Navn مر و حورā betegner

q) *Reland de veter. Ling. Pers.* p. 259. Denne Etymus forkastes ikke heller af Sir *Willam Jones* i hans Afhandling *on the Persians*, i *Dissertations and miscellaneous pieces relating to the history and antiquities of Asia.* London 1792 VI. p. 179.

r) *Diodor. Sic. Biblioth. Libr. XVII.*

s) *Aristoph. Achain. Act. 1. sc. 3.*

t) *Zendavesta* II, p. 83. Jarad man azkheschethran afzunat-ra.

Ikkun Værdighedens Navn undtagen, er efter Kleuker alting *Parsi*, og dog forklarer *Reland* endog dette af det nuværende *Persiske*,

indtil denne Dag det samme. Reland har i sin Disertation anført flere Ord, som hos de Gamle gjaldt for indiske, og som ere aldeles af persisk Oprindelse; hvoraf han blev foranlediget til at formode, at de Gamle, og iblant dem især Ctesias, ikke havde kjendt Indien tilgavns, og derfor ofte kaldt indisk, hvad der burde tilskrives det Persiske *u*). Men baade Ctesias, som holdt disse Ord for indiske; og Reland, som vilde oplyse dem af Persiens Sprog, kunne have Ret, hver paa sin Side. Thi Sir William Jones, denne store Kjender af de persiske og indostaniske Sprog, forsikkrer udtrykkeligen, efter tvende Gange med störste Opmærksomhed at have læst Schah Namé, at flere hundrede Ord i Parsi ere ligefrem reent Sanskrit, uden anden, end blot dialektisk Forskjel, hvilken selv findes i de mange indiske Dialekter. Fremdeles paastaaer han, at mange persiske Imperativer ere Roden af sanskritanske verba, og at Modi og Tempora af det persiske Verbum Substantivum kunne derivatives ved en meget let og klar Analogie af Sanskrit. Og heraf drager han den Slutning, at Bramanernes *v*) Sprog har været

u) Reland Dissertatio veteri Lingva indica. Dissertat. miscell. T. 1. p. 209. in quibus (λεψανοίς vet. Lingvæ indicæ) pleraqve ex lingva persica luculenter illustrari posse deprehendi, quod me in illa opinione firmat: minus cognitam veteribus Indiam fuisse, et ut legentium audientiumqve animos magis percellerent, multa Indis tribuisse, quæ nonnisi Persis tribui debebant; quod maxime clarum est in iis vocabulis indicis, quæ in Ctesia profereamus, et adeo manifeste persica sunt, ut negari non possit.

v) Sir W. Jones on the Persians i de anførte Dissertations etc.: "Having twice read the works of Firdousi with great attention, since I applied my self to the study of old Indian Litterature, I can assure you with confidence, that houndreds of Parsi nouns are pure Sanscrit, with no other change, than such, as may be observed in the numerous Chashas, or vernaculas Dialects of India:

Modersproget, ikke blot for de forskjellige indiske Dialekter, men og for Parsi.

Uden at inlade mig i nogen Undersøgelse om denne Paastand, som jeg ikke er i Stand til at anstille, men som maaskee, især for den Ligheds Skyld, som finder Sted mellem Parsi og de germaniske Dialekter, vilde lede til højst vigtige Resultater; anfører jeg den kun her, som et Bidrag til Ctesiaæ Retfærdiggjørelse, og tillige, som et af en meget sagkyndig Mand givet Vink om en nye Kilde, til hvilken fuldkommen Adgang kan have, og af hvilken maaskee meget kan öses til desbedre Forklaring af de gamle persiske Sprogs Levninger.

4

Neppe kunne andre Sprog end *Zend*, *Pehlvi* og *Parsi*, de tre persiske Hoved-Dialekter, formodes at have været brugte i Steenskrifterne, som skulde pryde National-Paladset og Kongernes Grave. Vel melder, som allerede er anført i første Kapitel, Onesicritus, en af Alexanders Historiskrivere, at der paa Cyri Grav har været en græsk Inscription med persiske Bogstaver x): men Sagen er i og for sig selv utrolig, og Onesicriti Beretning om Cyri Grav viger i det hele saa meget af fra Strabo's, der grunder sig paa Aristobul, Alexanders Led-sager, at den ogsaa derfor ikke synes at fortjene Opmærksomhed. Vi ere altsaa uden Tvivl berettigede til at antage,

that very many imperatives are the roots of sanscrit verbs, and that even the moods and tenses of the persian verbe substantive, which is the mode of all the rest, are deducible from the sanscrit by an easy and clear analogy. We may hence conclude, that the Parsi was derived, like the various indian Dialects, from the language of the Brahmans.

x) *Strabo Lib. xv. p. 1062.*

at disse Inscriptioners Sprog ikke kan være aldeles ubekjendt; og herved maa Haabet om, at det engang vil lykkes for Kjendere af Persiens og Indiens Dialekter, hvilke vel især ere at søge iblant de engelske Lærde i Bengalen, at dechifrere disse Mindesmærker, betydeligen foröges: endskjönt der stedse endnu ville blive Vanskeligheder nok tilovers: som baade ligge i det forholdsmæssigen ringe Antal af Steenskrifter, hvorpaa Skarpsindigheden kan öves, og i de persepolitanske Inscriptioners forskjellige Beskaffenhed: ej at tale om dem, hvilke Sprogene selv, hvor megen Kundskab man end maatte besidde i dem, stedse ville foranledige.

Dette förer mig da til den egentlige Undersögelse om disse Inscriptioner, til hvilken jeg ved alt det foregaaende har maattet bane mig Vejen.

T R E D I E K A P I T E L.

Naermere Beskrivelse over de Kileformede Inscriptioner af Persepolis.

1.

Jo mere Vanskelighederne at dechifrere de Persepolitanske Inscriptioner foröges ved det lidet Antal af Alderdommens Levninger, hvorpaa denne Skriftcharakter haves; jo vigtigere bliver det, at samle dem, som ere komne til vore Dage. Jeg begynder altsaa med at give en kort Udsigt over de store og smaae Mindesmærker, paa hvilke Bogstaver og Tegn

af denne Art findes, saavidt disse ere blevne mig bekjendte, og derved tillige at gjøre opmærksom paa den forskjellige Brug, man i Alderdommen har gjort af denne Skrift; hvoraf adskillige interessante Resultater kunne drages om dens vidtstrakte Herredømme, og maaskee selv om det Indhold man med nogen større Rimelighed kan formode og søge i de persepoltanske Steenskrifter.

Endskjønt den persiske Oldtids skriftlige Levninger ej ere indskrænkede til Egnen af Persepolis, saa findes dog, saavidt vi vide med Vished, ikkun der paa Palladsets Mure, og paa Klippen af Naschki Rustäm store, egentlig Monumentalske Inscriptioner. Disse blive altsaa stedse Hoved-Gjenstanden for Grandskningen, og det er derfor meget at ønske at de maatte samles fuldstændigen; thi endnu ere de langtfra ikke alle aftegnede: z) De som vi kjende, belöbe sig efter Hr. von Murrs Beregning til 35 egentlige Inscriptioner a), hvortil endnu komme syv Linier, som Le Bruyn fandt paa en Figurs Klæder, b) og de tvende paa den ene Kongebegravelse ved Naschki Rustäm: saa at den hele Sum bliver 44 Steenskrifter. Men flere blant disse ere dobbelte c), og andre maa betragtes som ucopierede; eftersom Kämpfers Tegninger ere slette, og de fleste af dem som Le Bruyn allene har, synes at mangle den Nøjagtighed, man maatte være overbevist om, inden man kunde vove at befatte sig med dem. Desuden findes Persepoltanske Bogstaver og Charakterer paa smaae, for det meeste Cy-

z) Endog mange virkelige og blinde Vinduer have Inscriptioner, som löbe omkring deres Karme. *Niebuhr* II. p. 138.

a) *Murrs Journal zur Kunstgeschichte* IV. p. 130.

b) *Voyages*. Tome IV. p. 336.

c) *Niebuhr*, II. p. 138.

lindrisk skaarne Stene af forskjellig Art, *d*) som gjemmes i adskillige Cabinetter *e*) og ere af største Sjeldenhed. Nogle af disse Stene indeholde Figurer ved Siden af Skriften; andre have Figurer uden Skrift; andre, især de, som findes blant Ruinerne af Babylon, blot Skrift uden Figurer. Men saavel deres Form, som Figurerne synes at berettige til den næsten sikre Formodning, at de have været Amuleter, følgelig have haft en Magisk eller Talismanisk Bestemmelse.

Ogsaa paa en eller et par Vaser er denne Skriftcharakter funden, af hvilke den ene, fordum ejet og beskrevet af Grev Caylus *f*) er især mærkværdig, fordi den indeholder ægyptiske Tegn ved Siden af den persiske Skrift, og nyelig har givet Hr. Hofraad Tychsen Anledning til Paastand om at den har været bestemt til at gemme Arsaces I. Aske *g*). Den

- d*) Det er Agater, Calcedoner, Carneoler, Hæmatiter. Ogsaa iblandt Ruinerne af Babylon findes saadanne tre Tommer tykke, og med meget fin Skrift beskrevne Cylindre af en hviidagtig Masse.
- e*) Somf. Ex. i Storhertugens Samling i Florenz, i National Museum i Paris, det Praunske Museum i Nürnberg, Museum Britannicum, Sir William Ouseley's, og Mr. Townley's Samlinger i London, og i Cardinal Borgias Kabinet i Velletri. Flere ere stukne i Kobber i *Caylus Recueil d'Antiquités Egyptiennes* etc. T. 1. pl. 1. og 18. *Murrs Journal* iv. Tab. 1. ad pag. 141.
- f*) *Recueil* T. v. Pl. xxx. og *Murr Journal* T. iv. Tab. III. ad p. 147 paa begge Steder er den stukket i Kobber.
- g*) De ægyptiske Hieroglypher har Hr. Hofraad Tychsen holdt for phoenicisk Skrift, og læst ארן למך (הררל) לאשאק *Lucubr. de cuneatis Inscript. persepol.* p. 39, og sluttet heraf, i Forbindelse med hvad han bragte ud af den persepolitanske Skrift: *Urnam Divi Arsacis reliquias comprehendisse, et in Monumento Tschilminariæ repertam esse, eadem trilinguis his ruderibus peculiaris Inscriptio, nec non argumenti convenientia extra dubitationis aleam ponunt.* Hvad Tegnene angaaer, hvilke Hr. Tychsen har læst som phoeniciske Bogstaver,

anden, en Urne med Skriftegn som have megen Lighed med den persepolitanske, er opdaget i Egnen af Danzig og beskrevet af Bayer h).

En nye Kilde til Opdagelsen af denne Skriftcharakter har endelig aabnet sig i Ruinerne af, og i Egnen omkring Babylon. Der har ikke allene en fransk Lærd, Hr. Olivier, funden en liden aflagt Steen fuld af Persepolitansk Skrift; men sammesteds opgraves ogsaa foruden de allerede omtalte Cylindre, en stor Mængde med lignende Skrift betegnede Muursteene, hvoraf den berømte Astronom Beau-

saa kan jeg, ifølge Caylus Tegninger, der ere bekjendte for at være nøjagtige, og fuldkommen stemme overeens med en nye Copie, Hr. Silvestre de Sacy har taget efter Originalen, ikke andet, end i det Hele bliver ved den ældre af Caylus og Barthelemy (*Receuil T. v. p. 80 og 82*) antagne Mening. Fiirkanten i Midten indeholder öjensynlig ægyptisk, men ikke saavel hieroglyphisk som hieratisk Skrift; ja de samme Tegn findes ogsaa paa unægtelig ægyptiske Levninger; hvoraf jeg selv ejer Een: Forstykket af en Mumies Indklædning, bemalet med Hieroglypher og hieratiske Tegn, hvoriblant nogle ere eens med dem paa Vasen. Og neppe vil der være et eneste af de paa Vasen tydeligen angivne Tegn, hvis ægyptiske Oprindelse jo skulde kunne gøtgjøres. Ej heller troer jeg at det vil være let at bevise, at Perserne nogensinde have havt den Skik at brænde deres Døde, allermindst efter at den Zoroasterske Religion var indført iblandt dem, da det endog streed imod dens Grundsætninger, at besmitte Ildens rene Element med døde Legemer.

- h) *Bayeri opuscula ad Historiam antiquam, Chronologiam, Geographiam et rem numariam. Hal. 1770. p. 309. Tab. vi.* Omkring Urnen løber en Skriflinie, som unægtelig har Lighed med den Persepolitanske. Men Tegningen er liden, og dens Nøjagtighed endnu ikke noksom undersøgt. Derfor vover jeg ikke at yttre herom nogen bestemt Mening: Bayer, som dog sikkert kjendte de persepolitanske Inscripti- oner, faldt ikke paa at sammenligne disse med Urnens Bogstaver; men holdt dem for runiske.

champ og Hr. Usko, for nærværende Tid Senior i Danzig, have medbragt Prøver til Europa 2).

Ligesom denne sidste Opdagelse af den persepolitanske Skriftcharacters Brug i Babylon fører til adskillige vigtige Resultater, hvoraf jeg her ikkun vil anføre de tvende; at dette Skriftsystem maae være ældgammelt, og efter al Rimelighed stige op til den babilonske Stats blomstrende Tider, og at det ikke blot har været brugt i det persiske, men ogsaa i det babilonske, d. e. det ostaramæiske, med det Chaldæiske meget nær beslægtede Sprog: saa bliver ogsaa den med ægyptisk og persepolitansk Skrift betegnede Vase et Beviis paa, at denne Skrift endnu var i Gang til den Tid, da Ægypten hørte under det Persiske Rige, altsaa i det Kajanske Dynasties Dage. Men ikke blot bemeldte Vase viser Forbindelsen imellem Ægypten og Persien: det samme synes ogsaa at fremlyse af tvende persiske Cylindre, den ene i det Borgianske Kabinet i Velletri og den anden i Hr. Townleys Samling i London, hvis Materie er *Hæmatit*: k) en Steen-Art, som vel ikke er indskrænket til Ægypten allene, da den ogsaa er hyppig i andre Lande; men som dog, saavidt jeg veed, ingen uden Ægypterne brugte til Konstværker, og som findes i det eene Borgianske Kabinet meget ofte bearbejdet af Ægyptiske Steenskjærere. l)

i) See herom: *Beauchamps Efterretning om Oldsagerne i Egnen af Bagdad*, i *Journal des Sçavants*. December 1790. Vol. 1. p. 797-806, og paa tydsk i *Witte Vertheidigung des Versuchs über der Ursprung der Pyramiden in Ægypten etc.* p. 251.

k) Læseren ville finde den Borgianske Cylinder stukken i Kobber paa Titelbladet af nærværende Afhandling.

l) Herr Cardinal Borgia ejer ikke mindre end tredive ægyptiske i *Hæmatit* skaarne Gemmer. See Hr. Professor *Wads Fossilia ægyptiaca Musei Borgiani Velitris*. 1794. p. 32.

2.

Dersom nogen Skrift paa Steen eller Marmor kan kaldes skjön, saa er det udentvivel den persepolitanske. Den foreener en ædel og behagelig Simplicitet med megen Zirlighed og Mangfoldighed. Eet eneste Grundtræk, simpelt og skjönt i sin Form, forandret ved Stilling og Sæmmensætning, danner alle disse Bogstaver og Tegn *m*), hvis Antal har udentvivel været langt større end det som sees paa Murene af Persepolis, da mange nye og endnu meere sammensatte Tegn findes paa de cylindriske Gemmer og de babyloniske Mursteene. Trækket som danner Bogstaverne og ligeledes ligger til Grund ved Tegnene, og som udmærker sig ved sin skjønne, oventil bredere og indskaarne, nedentil spidse Form, har givet Anledning til de Navne, hvormed man sædvanlig betegner disse Inscriptioner for at adskille dem fra de andre persiske og arabiske i samme Egn: de kaldes nemlig *Inscriptiones Cuneatae*, *Inscriptions à cloux*, *Pfeilschrift*, *Keilschrift*, *Kegelschrift*; og alle disse Navne ere meget passende til at give Idee om deres særegne Beskaffenhed.

Disse Grundtræk ere de samme i alle Inscriptioner, uagtet deres indbyrdes Forskjel. Thi hvor lykkelig den allerførst af Niebuhr yttrede Formodning om et tredobbelt Alphabet *n*) har været; det have næsten alle de indseet og tilstaaet, som nøje have undersøgt disse Steenskrifter *o*), og saavidt jeg

m) Der ere ikke meere end 6 forskjellige Stillinger, i hvilke dette Træk danner Alphabetet. Disse ere lagte for Dagen af *Wahl. Gesch. d. Morg. Sprachen*. Tab. iv.

n) *Niebuhr* 11. p. 138.

o) f. Ex. *Tychsen* i hans *Lucubratio* p. 4. See og *Silvestre de Sacy* *Memoires sur diverses Antiquités de la Perse*. p. 7.

veed, ere Hr. Wahl og Zoega de eneste der ikke antage denne Mening, men overalt ikkun finde en og samme Skrivemaade. *p)* Efter Niebuhrs Tanker, som jeg ogsaa holder for rigtige, ikkun med en noget forskjellig Bestemmelse, ere der altsaa paa Murene af Persepolis tre forskjellige Classer af Inscriptioner.

A. Den første er öjensynligen *alphabetisk*: hvert Bogstav staaer for sig, og hvert Ord er ved et besynderligt Tegn, om hvilket jeg siden nærmere skal tale, adskilt fra det andet. Saaledes ere hos *Niebuhr* Inscriptionerne *A. B. G. H. I.* Den eene hos *Chardin Tab. LXIX.* Den første hos *Lebrun* T. II. No. 131. Og een i *Kämpfers Amœnitatibus exoticis* p. 346.

B. Den anden Skrift synes at være *syllabal*, hvorfor og Tegnenes Antal paa en Tavle er forholdsmæssigen ringere. See hos *Niebuhr D. F. K.* og flere hos *Lebrun*, men som ej kunne bruges med Sikkerhed, især fordi Tegnene staae for nær paa hinanden.

C. Den tredje Classe er langt mere sammesat end den første og selv den anden, og synes allersnarest at være *Tegnskrift for hele Ord q)*, af samme Art som den chinesiske og japanske; og ligner selv i visse Træk den Chinesiske. Den

p) *Wahl* l. c. p. 619. om *Zoega*, see følgende Note:

q) Hr *Zoega* siger i sit Værk: *de origine et usu obeliscorum* p. 352. om disse Inscriptioner overhovedet: *Quos persepoliticos characteres appellare solent, non videntur esse litteræ alphabeticæ neque vulgares, sed cifra quædam s. notæ idearum iis affines, quibus utuntur Sinenses, a solis forsân Magis usurpatæ.* Dog siger han dette som gjeldende om alle uden Indskrænking; hvori jeg umuelig kan være enig med ham. Med chinesisk Skrift sammenlignes de ogsaa af *Jones* p. 116.

staaer hos *Niebuhr C. E. L.* hos *Lebrun* paa det anførte Sted i den eene store Inscription. Hos *Kämpfer* p. 332, endskjønt meget slet; paa alle Persiske Gemmer, og paa de fleste babylonske Muurstene.

Dog forekomme i den anden og selv i den tredie Classe visse Tegn, som ved Sammenligning med den første Classes Alphabet sees at være iblandet Bogstavskrift f. Ex. hos *Niebuhr D.* lin. 1. 2. 3. *F.* 1. 1. 3. *C.* lin. 1. 4. 5. 6. *E.* lin. 1. 4. *L.* lin. 2. 4. 8. 9. 15. 24. En Iagttagelse, der ved første Öjekast skulde synes at kuldaste Formodningen om disse Alphabeters Forskjellighed, og som maaskee især har bevæget Wahl og Zoega til at nægte den; men som dog ikke kan være af saa stor Vigtighed, naar man betænker, at Tegnskrift hos de fleste österlandske Folk formodentlig er gaaet forud for Syllabal eller Bogstavskrift, ja at denne maaskee undertiden selv har dannet sig af hiin; at altsaa det samme Tegn, som tilforn var en blot Hieroglyphe eller vilkaarlig Chifre, omsider lettelig kunde vorde brugt som et enkelt Bogstav. Men det er desuden bekjendt af de ægyptiske Oldsager, at ikke sjelden Skrift staaer sammen med Hieroglypher paa Mumie-Bandagerne og selv paa hieroglyphiske Stene; hvilket tilkjendegiver en Tid, da man begyndte at føle Trang til en bedre, end den hieroglyphiske eller Tegnskrift, og derfor betjente sig af Bogstaver der hvor den første ikke syntes at være tilstrækkelig. Selv paa Vasen hos *Caylus* synes de tvende persepolitanske Skrivemaader, den første, som ligefrem er Bogstavskrift, og den sidste, den egentlige Tegnskrift, at følge paa hinanden. Men den er ikke i saa god en Stand, at noget herom kunde bestemmes med synderlig Nøjagtighed. Bogstavskriften udgjör ogsaa allene tvende Ord, da derimod Tegnskriften er større; med mindre

maaskee en Linie af den første er ved Tidens Længde bleven aldeles udslettet.

3.

Det lader forvovent at vilde bestemme noget om det indvortes Forhold, som disse tre forskjellige Skriftarter have til hinanden; og dog troer jeg at have funden gode Grunde for at antage, at hvor de staae sammen paa eet Sted ved Siden af hinanden, skjönt paa tre forskjellige Tavler, de der ere af samme Indhold: saa at de tvende kunne ansees som Oversættelser af den tredie. Det er bekjendt, at der haves gamle Inscriptioner i forskjellige Sprog, hvis Indholds Lighed er deels beviislig, deels har megen Rimelighed for sig. Mynter findes med spansk og latinsk, med phönicisk og græsk, med mauretansk og latinsk; Steenskrifter med punisk og græsk, og med græsk og latinsk Skrift. Og den nyeligen af de Franske i Rosette opdagede Steen har hieroglyphisk, ægyptisk og græsk Skrift af samme Indhold: 1) Ej at tale om den senere Tids Haandskrifter, hvori syrisk og græsk, syrisk og arabisk, coptisk og græsk, coptisk og arabisk, græsk og latin stode ved Siden af hinanden. Det var altsaa temmelig almindeligt i den gamle Verden, at udtrykke i sine Monumenter de samme eller lignende Ting i forskjellige Sprog; og denne Sædvane fandt ogsaa Sted i det persiske Rige. Thi Herodot melder, at Darius oprejste tvende Stötter ved Bosphorus med Efterretning om sit Tog til Europa, den eene i græsk, den anden i assyrisk Skrift 2): og den samme Skik findes igjen

1) Derom kan saa meget mindre tvivles, da det udtrykkelig hedder i den græske Inscription, at det var befaleet at indhugge den τῶς τε ἰερῶς καὶ ἐπιχωρίοις καὶ ἑλληνικοῖς γράμμασι.

2) Herodot. iv. c. 87.

under Sassanidernes Herredömmе, da flere af de Inscriptioner, som Hr. Silvestre de Sacy saa hældigen haver forklaret, ere forfattede i Græsk og Pehlvi Sprog *†*). Det kommer da allene an paa, om det kan gjøres rimeligt, at adskillige af de persepolitanske Inscriptioner ere af samme Beskaffenhed, og altsaa kunne kaldes trilingves. Da Ordene endnu ere ubekjendte, maa vi holde os til Tegnene, og slutte fra disses Igjntagelse til deres Overeensstemmelse paa de bestemte Steder.

Niebuhr har tre korte Inscriptioner, som staae ved Siden af hinanden, Tab. *G. F. E.* af hvilke *G.* indeholder Bogstavskrift. Paa de fire Linier som udgjøre denne Inscription, forekommer fire Gange et Ord med syv Bogstaver, hvilket overalt er hyppigt i alle Inskrifter af denne Classe. Det er Ordet:

⚡⚡ ⚡⚡ ⚡⚡ ⚡⚡ ⚡⚡ ⚡⚡ ⚡⚡

Paa de med Stederne i Inscriptionen *G.* corresponderede Steder forekommer i Inscriptionen *F.* følgende Tegn:

Y Y Y

Det samme er Tilfældet i Inscriptionen *E.* hvor det samme Ord lige saa mange Gange, og paa de corresponderende Steder udtrykkes ved en Gruppe af sex Pile:

→→→→→→

Og hvad der især taler for denne Sags Rigtighed, det er, at da Ordet med de syv Bogstaver paa den anden Linie af Inscriptionen *G.* forekommer tvende Gange i Rad, det samme ogsaa finder Sted med Tegnene i Inscriptionerne *F.* og

†) *Memoires sur diverses Antiquités de Perse.* første Afhandling.

E; til sikkert Beviis paa, at *F*. og *E*. ikke indeholde Bogstaver, men Stavelse- eller Ord- og Tegnskrift, hvilket ogsaa bliver klart af det forholdsmæssigen langt mindre Antal af Tegn, som findes paa de med Bogstavskriftens Tavler corresponderende Tavler af den anden og tredie Skriftart.

Ligesom Inscriptionerne *E. F. G.* staae sammen paa Murene af Persepolis, forholder det sig og med *B. C. D. u*). I Inscriptionen *B.*, som indeholder Bogstavskrift, forekommer det samme Ord med de syv Bogstaver i de første tre Linier fire Gange, og *l*. 2 og 3 tvende Gange i Rad. Ligesaa ofte forekommer Gruppen af Pilene i de to første Linier af *C*, hvor den i Begyndelsen af den anden Linie sees tvende Gange efter hinanden; og det samme iagttages i Inscriptionen *D. v*) paa det eene nær, at det Tegn, som corresponderer med Tegnet i Inscript. *F*, har en liden Forskjellighed; som dog ikke hindrer fra at erkjende det for samme Tegn, da intet er hyppigere i de gamle österlandske Skriftræk, end saadan ubetydelig Varietet. Endnu paa et Sted sees Inscriptioner, som rimeligviis ere trilingues. Det er nemlig de fire hos Niebuhr Tab. xxxi. *H. I. K. L. x*), af hvilke *H.* og *I.* höre sammen, da Inscriptionen var for stor til, at kunne rummes paa een Tavle; *K.* og *L.* deri-

u) Niebuhr II. p. 138. 141. hvor han taler om de tre Inscriptioner, som Lebrun har.) At der paa mange Steder er 3 Inskrifter samlede, sees og af Murr über die Persepolitane. Inschriften, i Journal zur Kunstgeschichte IV. p. 126. 128. 129.

v) Det bliver af det Heele meget rimeligt, at Niebuhr l. 2. har taget Fejl i sin Copie, ved at sætte et Punct urigtigt; hvilket ogsaa kunde skee saa meget mere, da han har tilføjet Puncterne, som ikke staae i Inscriptionerne. Desuden troer jeg ikke at det Tegn, som derved dannes hos Niebuhr, forekommer andensteds.

x) Niebuhr II. p. 150.

mod have de samme Skrift-Arter, som *E.* og *C.* og *F.* og *D.* Den Omstændighed, at ogsaa paa dette Sted de tre Skriftarter findes samlede, synes efter Analogien at føre til den Formodning, at deres Indhold ligeledes er det samme. Men Inscriptionernes Vidtløftighed gjør det meget vanskeligt at finde overalt de corresponderende Tegn; især da hvad der i *H.* og *I.* udfordrer 48 Linier, staaer i *K.* og *L.* paa 24. og følgelig de overensstemmende Tegn ikke saa let kunne opdages, som der hvor Inscriptionerne ere korte. Dog kan man orientere sig, ved at antage at tvende Linier af *H.* og *I.* gaae paa een af *K.* og *L.*; og efter denne Formodning findes det omtalte Ord paa syv Bogstaver i Inscript. *H.* lin. 2. 5. 6. 10. 11. og i *I.* lin. 2. 3. 6. 19. udtrykt i Inscriptionen *K* paa den allerede bekjendte Maade 1. 1. 2. (to Gange) 7. 11. 13. 15. 18. 19. 20. Derimod maa jeg tilstaae, at jeg ikke har fundet Gruppen af *Pilene* paa de samme Steder i Inscriptionen *L* *γ*): hvilket dog ikke synes at kunne kuldkaste den ved de andre Inscriptioner gjorte Iagttagelse; da just den Omstændighed, at det er den egentlige Tegnskrift, som paa det ene Sted skuffer vore Forventninger, giver grundet Anledning til at formode, at Aarsagen hertil ikke ligger i Indholdets, men i Tegnenes Mangfoldighed, blant hvilke maaskee flere kunde have samme Bemærkelse. Thi at Overensstemmelsen imellem de andre Inscriptioner ikke er tilfældig, bliver ogsaa klart deraf, at de, staae saaledes samlede paa Murene af Persepolis, ikke een, men tvende Gange, og at Parallelen imellem dem kan forfølges endnu videre. Men for mig bliver det neppe

- γ*) Den forekommer ikkun tvende Gange, Lin. 5. og 12, og synes der selv at være noget anderledes dannet, end i de andre Inscriptioner af samme Klasse.

mueligt, at udfinde Inscriptionens *L.* Overeensstemmelse med *H. I.* og *K.*, da det eneste Tegn, der kunde vejlede mig med nogen Sikkerhed, her ikke mere have. Maaskee andre ere heldigere end jeg har været, og opdage et andet Tegn som i denne Inscription corresponderer med de omtalte Bogstaver og Tegn i hine.

4.

Ikkun een Omstændighed fortjener endnu nogen Oplysning inden jeg vover mig til Inscriptionerne selv. Det er nemlig Spørgsmaalet om det persepolitanske Alphabets Alder, betragtet som gankse forskjelligt fra Spørgsmaalet, hvor gamle Inscriptionerne ere: en Gjenstand, som for Fuldstændighedens Skyld bør berøres, ihvorvel intet sikkert derom kan siges. Udtrykkelige Vidnesbyrd hos Klassikerne om gamle persiske Alphabeter have vi kun tvende, og imod det Eenes Gyldighed er der meget at indvende. Det første findes hos Historiens Fader, Herodot, som fortæller, at Darius Hystaspis lod sætte tvende Stötter ved Bosphorus til Monument efter sin europæiske Expedition, hvoraf den ene var skreven med græsk, den anden med assyrisk Skrift *z*). Af dette Sted have flere Lærde, og iblant dem ogsaa nyeligen Hr. Zoega, villet slutte, at Perserne dengang endnu ikke kunde have haft egen Skrift, fordi Darius ej vilde have undladt at bruge den *a*). Slutningen synes ved første Öjekast at have meget for sig: Men hvad, om selv den persepolitanske Skrift var af Grækerne bleven kaldet *Assyrisk*, fordi de saae den ved Tigris og Euphrat Strömmen, og kjendte disse Egne bedre end det mere östlige Persien?

z) Herodotus iv. c. 87.

a) De orig. et usu Obeliscorum. p. 552.

At den persepolitanske Skrift eengang har været brugt i Babylon, vise de Oldsager som komme derfra. Tiden, naar, kan vel endnu ikke bestemmes. Men vi have dog al Aarsag at antage, at dette maa være skeet meget tidlig, i den babyloniske Stats Velmagts Dage: og Mueligheden vil ikke kunne nægtes, at Herodot selv, som havde været i Assyrien, og skrevet en egen Historie af dette Land, *b)* har seet den der, eller i Babylon, og derfor kaldet den Assyrisk *c)*. I det ringeste er det nu efter de persepolitanske Skriftræks Opdagelse i Ruinerne af Babylon, langt rimeligere at gjætte paa dem, end paa det phöniciske Alphabet, endskjønt dette ved Phöniciernes store Handel udentvivl har været bedre bekjendt blant Grækerne, end Persernes, om hvilken Nation disse først kort för Darii Tid ved Cyri Erobringer i Lille-Asien synes at have faaet noget nøjere Kundskab.

Det andet Sted læses i *Themistoclis* Breve, hvori denne Feldtherre forlanger af sin Ven, at han skal sende ham de fire store Bægere og Rögelsekar, som havde de gamle *Assyriske*,

- b)* Den existerede endnu til Alexanders Tid, og udgjorde et Værk for sig, *Wesseling ad Herodotum p. 63.*
- c)* Begge Rigerne havde i en lang Tid været forenede med hinanden, efter at Ninus, ifølge Grækerne, havde underkastet sig Babylonien, Armenien, Medien, og alle Asiatiske Nationer, indtil Don. *Diodorus Sicul. L. II. c. 1. 2. p. 113. 114.* Den assyriske Monark var maaskee tillige Herre af Persien. I det ringeste skal, ifølge Orientalerne, den første persiske Kongedynastie efter Syndfloden, *Pischedadierne*, have været *Assyrisk.* Maaskee en Følge heraf var, at endnu i en langt senere Tid Babylonien, Mesopotamien og alle Lande, indtil det Kaspiske Hav undertiden bleve betegnede med Navnet Assyrien. *Strabo L. xvi. p. 1070.* og *Ammianus Marcell. L. xxiii. c. 6. p. 291. ed. Ernesti.* Grækerne kunde da ogsaa betegne den Skrift de babylonske Lærde brugte, med det generale Navn af *Assyrisk.*

og ikke de nye Bogstaver, hvilke Darius, Xerxis Fader havde indført iblandt Perserne. *d)* Ogsaa disse Ord kunne ved første Öjekast lede til den Formodning, at Perserne för Darii Tid ej havde havt Nationalskrift; og man kunde endog gjøre dette endnu rimeligere ved andre Nationers Exempel. Saaledes kunde man anföre, at Armenierne i en lang Tid, og indtil Miesrobs Dage have behjulpet sig med deres Naboers Alphabeter; og at selv Etruskernes Alphabet oprindeligen er græsk, ei at tale om Romernes, som ligeledes gandske er laant af det græske. Desuden kunde det ansees for meget naturligt, at de ukultiverede Perser optog de af dem overvundne Nationers Indretninger, og sögte at benytte sig af deres Forfinelse. De kunde derfor, ligesaavel som de indførte Medernes Klædedragt, have antaget Assyriernes Alphabet. Men Brevene ere sikkerligen ikke fra Themistoclis Haand. Deres heele Sprog röber en langt senere Alder, og de ere fra en Tid, da Sophisterne sysselsatte sig med deslige Arbejder *e)*. Derved bliver deres hele historiske Troeværdighed aldeles kuldkastet, og Efterretningen om at Darius har givet Perserne et Alphabet, vorder et Sagn som saa mange andre, der vel kan være sandt, men paa hvilket der dog intet kan bygges med tilforladelig Vished. Men har end Sagnet sin Rigtighed; saa skulde jeg

d) *Themistoclis Epist.* *xxi.* Θεμιστοκλῆς Τερμενίδη χαίρειν. Τῶν Κρατῆρων μοι τῶν ἀργυρῶν τοὺς μεγίστους τέσσαρας, καὶ τῶν θυμιατηρίων τῶν χρυσῶν, ἕφ' ὅς ἐπιγέγραπται τὰ Ἀσσύρια τὰ παλᾶια γράμματα. οὐχ ἂ Δαρεῖος ὁ πατὴρ Πέρσου Πέρσαις ἐνάγχος ἔγραψεν. ed. Schöngen. Lips. 1710. p. 117.

e) At de allerede længe have været fordægtige, sees selv af Schöttgens Fortale, som söger at redde dem imod Dodwell, Küster, Fabricius og Bentley. See og *Harles Introd. in hist. Lingv. Græcæ.* T. 1. p. 279.

dog, selv uden at tage ringeste Hensyn til Overensstemmelsen imellem den persepolitanske Skrift, og Skriften paa de babylo-niske Stene, og til Rimeligheden af, at denne kan have været Grækerne bekjendt under Navn af Assyriske Bogstaver, ikke troe, at de Persepolitanske Characterer vare de, som Darius havde indført blant Perserne: og det af flere Grunde: 1. Hensigten, hvorfor han havde givet sit Folk et eget Alphabet, maatte unægtelig være den, derved at bidrage til dets Nationalkultur; at lette Bøglæsning iblant det, maaskee med Hensyn baade paa Rigets Annaler, som omhyggeligen bleve førte, og paa den Zoroasterske Religion, hvilken ved sine hellige Böger blev et gavnligt Middel til Oplysnings Fremme hos Nationen. Men at den persepolitanske Piilskrift ikke var saare passende til dette Brug, er meget indlysende. 2. Dertil kommer og, at omendskjönt der ere tre Skriftarter, disse dog ere meget nær beslægtede med hinanden, og ere dannede af de samme Grundtræk. Man maatte altsaa enten antage, at Darius havde opfundet dem alle tre; eller at han havde forefundet een eller tvende, og kun indført den tredie. Den første Formodning vilde neppe have nogen Rimelighed for sig; og ved at antage den anden, tilstod man tillige, hvad man tilforn havde nægtet, at nemlig Perserne før Darii Tid allerede havde haft deres egen Skrift. Har altsaa Darius indført nogen Skrift iblant sit Folk, saa skulde jeg for formode, at det kunde være den, som findes i Inscriptionerne ved Naschki Rustäm; en Skrift, som er langt beqvemmere til at bruges i Böger, og hvis Slægtskab med det nuværende Zend og Pehlvi-Alphabet er unægteligt. Derimod har han efter al Rimelighed forefundet Piilskriften, hvis høje Alderdom alting viser, og som lettelig kan stige op til Pischdadiernes Dynastie. Men jeg har

maaskee allerede talt for længe om en Gjenstand, som ikke tillader andet end uvisse Gisninger. Dog er det den sædvanligste Skjebne Oldgranskeren maa friste, naar han søger at oplyse mørke Puncter i Forverdenens Historie, at deslige usikre Formodninger blive den eeneste Frugt af hans Arbejde.

F I E R D E K A P I T E L.

Forsøg at dechifrere enkelte Bogstaver, og Gisninger om disse Inscriptioners Indhold i det Heele.

1.

Det har især været den første, unægtelig alphabetiske Classe af de persepolitanske Inscriptioner, med hvilken jeg hidindtil har sysselsat min Opmærksomhed; fordi denne gav det meeste Haab om, at i det ringeste nogle Resultater kunde vindes af dens vedholdende og nøjagtige Undersøgelse. Og omendskjönt det jeg har kunnet opdage, indskrænker sig til faa Bemærkninger, saa holder jeg dog disse for ikke aldeles uvigtige eller uværdige til at see Lyset. Ej heller skulle de tvende övrige Classer af Inscriptioner ganske forbigaaes med Taushed: og det saa meget mindre, som adskillige Sammenligninger og Combinationer, grundede paa disse, have fört mig paa enkelte Slutninger, eller rigtigere sagt, Gisninger om Hoved-Indholdet af alle persepolitanske Steenskrifter.

Dersom man havde et tilstrækkeligt Antal af de babilonske Murstene, især af det Slags som indeholder en Alpha-

betisk med den persepolitanske nær beslægtet Skrift *f*); saa var maaskee den sikkerste Vej til at opdage Alphabetet den, at studere disse, som efter al Rimelighed ere skrevne i den ostaramæiske Dialekt, og følgelig vilde være langt lettere at forklare, end gammelpersiske Inscriptioner. Men saalænge dette endnu ikke er skeet, og ikke har kunnet skee, maae vi i Forsøgene at læse Pilskriften, ey allene holde os til den sædvanlige Deschiffrermethode, for hvilken det, saasnart Chifren er alphabetisk, og Sproget ikke aldeles ubekjendt, sjelden vil være umueligt, at opdage de herskende Vokaler og enkelte Consonanter, og saaledes efterhaanden at føres videre: men derhos maae tillige bruges et andet vigtigt Hjelpemiddel, Sammenligningen med de beslægtede Sprog's Characterer. Ved dette sidte kommer det kun an paa rigtigheden at bestemme de til saadan Undersøgelse tjenlige Alphabeter: og efter min Overbeviisning er det hverken Phönisciske, Græske, eller Runiske, *g*)

f) Jeg har kun seet en eeneste Steen af dette Slags, som Hr. Usko har bragt med fra Asien, og hvoraf Hr. Oberconsistorialraad Zöllner i Berlin har meddeelt mig en Copie. Den er beskrevet paa alle Sider, og har paa den eene Indtrykket af et Signet, hvori et Hoved var skaa-ret. Bogstaverne høre til det persepolitanske Skriftsystem; men Afvexlingen er ikke stor. Jeg formoder at mange iblant dem ere Tal, og at disse Stene, hvoraf der skal gives mange, maaskee kunne indeholde Levninger af Babyloniernes ældste astronomiske Observationer for Alexander, der vare skrevne paa *coctiles laterculi*, som *Plinius* siger *Histor. Natur. L. VII. c. 56.* og paa hver af hvilke rimeligviis stode Een Dags Iagttagelser. See *Bailly histoire de l'Astronomie ancienne p. 367.* følg. Opdagelsen er vigtig. Den forøger Rimeligheden af dette Skriftsystems høje Alder og store Udbredelse i Asien fleere Aarhundrede for Alexander. Thi Babylonierne havde, da denne Erobrer kom til deres Stad, allerede 722 Aars uafbrudte astronomiske Observationer.

g) A. Celsius har formodet at der kunde være nogen Lighed imellem Runerne og de persepolitanske Inscriptioner. Men *Court de Gebelin*,

som her kunne komme i Betragtning; men man maae aller-
 først tage Hensyn til Zend og Pehlvi Skriften, hvis Alderdom
 er afgjort ved Ligheden med Bogstaverne paa Sassanider-
 nes Mynter og Inscriptioner; dernæst til det Armeniske og
 Georgianske, eller Iberiske Alphabet. At man med Föje kan
 söge Oplysning i de förste af disse sidstnævnte Alphabeter, er
 let at indsee, naar man betænker at Zend og Pehlvi vare Ho-
 vedsprog i det Persiske Rige; maaskee de samme, hvori In-
 scriptionerne selv ere forfattede. Og hvad de tvende andre
 Sprog angaaer, saa er deels deres Slægtskab med Zendsproget
 bekjendt *h*); deels viser Overeensstemmelsen af deres hinanden
 meget lignende Alphabeter med Zend-Skriften, at denne er
 Kilden, hvoraf Miesrob, det Armeniske, og formodentlig og-
 saa det Georgianske Alphabets *i*) Opfindere haver öst. For hans
 Tid havde Armenierne allerede betjent sig af græske, syriske

som anförer ham, troer för, at man maaskee kunde tænke paa et gam-
 melt Irlandsk Skriftsystem, som kaldes *Ogham*, og som bestaaer af lut-
 ter Streger, der gjentages indtil fem Gange; over, under, og midt igjen-
 nem Linierne, i perpendicular og skraa Stilling. Efter denne Skrive-
 maade vilde Tegnene II *IIIII*. III. *IIIII*. II. betyde *Druid*.
Monde primitif III. p. 506. Men hvor langt er ikke Irland fra Per-
 sepolis? Og vare end de Celtiske Nationer af Asiatisk Oprindelse,
 have end deres Sprog flere Ord, i hvilke Ligheden med Indiske og Per-
 siske er umiskjendelig, som maaskee Tilfældet er selv med Ordet *Og-*
ham, der synes at være det samme med Sanscritsproget *Agam*, *Hem-*
melighed: saa giver alt dette dog neppe en tilstrækkelig Grund til at sam-
 menligne begge Alphabeter med hinanden. Ej heller kan Ligheden got-
 gjøres, saasnart det kommer an paa en nöjagtigere Undersögelse.

h) Jeg henviser kun i Korthed til *Anquetils* ofte omtalte Afhandling i
Memoires de l'Acad. des Inscr. et Belles Lettres T. xxxi. I
 Henseende til Overeensstemmelsen af Zend med det georgianiske Sprog,
 see p. 368 og 389. og *Wahl* p. 213.

i) *Wahl* *Gesch. der Morgenl. Sprachen.* p. 617.

og persiske Bogstaver. *k*) Intet var altsaa naturligere, end at han især beholdt det Sprogs Skriftegn, med hvilket hans Modersmaal havde meest Analogie; og virkelig danne de med Zendcharactererne beslægtede Bogstaver i det Armeniske, ligesom og de af samme Beskaffenhed i det Georgianske, næsten et heelt Alphabet. *l*)

Dog kommer det ved deslige Sammenligninger meget an paa at Fremgangsmaaden vorder rigtig bestemt; og derfor maae i Henseende til alle disse Alphabeter stedse tages i Betragtning, at de skulde tjene til Bogskrift, altsaa ikke allene have Grundtræk, men ogsaa Forbindelsestrækkene: hvorimod den Persepolitanske Skrift aldeles mangler disse, og de ifølge heraf først maa tænkes til, inden nogen Lighed kan angives. *m*) Desuden maa erindres, at Zend og Pehlvi Alphabeterne skri-

k) *Schroederi Thesaurus Lingvæ Arm. Diss. de antiquitate, fatis, indole atque usu lingvæ Armen. p. 31 og 33.*

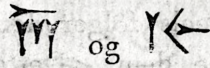
l) *Anquetil p. 261. pour mettre le Georgien et l'Armenien dans le sens du Zend, qui s'écrit de droite à gauche, j'ai retourné les caracteres des deux premières langues, et j'ai vu avec étonnement 1. que les lettres de rapport formoient presque un Alphabet complet. 2. que les caracteres, qu'un contour singulier, et une forme peu propre aux liaisons avoit exclus du Pehlvi, étaient conservés par le Georgien et par l'Armenien.* Det Georgianske har endnu noget mere Lighed med Zend-Bogstaverne end det Armeniske. See hos *Wahl* Tab. III. hvor det Georgianske og Armeniske, og Tab. v. hvor begge disse, og Zend- og Pehlvi-Alphabeterne sammenlignes. Ligeledes *Anquetils* titnævnte *Dissertation* Tab. II. som ogsaa findes i *Kleukers Zendavesta* II. Tab. II.

m) Den lærde Pundit Behman gjorde i Samtale med Jones den Bemærkning, at denne Skrift havde blot været Skrift paa Monumenter, af hvilke man aldrig havde betjent sig i Böger, og vilde paa denne Maade forsvare Zend-Bogstavernes Alder. *Jones p. 113.*

ves fra højre til venstre *z*); men vi skulle see, at Skriften paa de persepolitanske Mure gaaer fra venstre til højre *o*) hvilket ligeledes finder Sted i den armeniske og georgianiske Skrivemaade. Ved Hjælp af disse tvende Bemærkninger ville fleere Ligheder kunne opdages imellem alle disse og det persepolitanske Alphabet, hvilke i det ringeste skulle vise, at Forsøget af en Sammenligning ikke bør ansees for aldeles unyttigt.

2.

Efter Reglerne for Dechifrerkunsten maatte det første Arbejde gaae ud paa, at opdage, enten alle, eller dog de herskende Vocaler: og denne Sag var saa meget vigtigere for mig, som jeg derved tillige kunde haabe, nærmere at bestemme, i hvilket af de tre persiske Sprog de alphabetiske Inscriptioner ere forfattede, fordi disse Sprogs Forskjellighed i Henseende til Vocalernes Beskaffenhed, Mængde og Brug er meget öjensynlig. Jeg bemærkede snart at især tvende Tegn

 gjentages i de alphabetiske Inscriptioner hyppigere end alle andre. Thi det første forekommer i de følgende Ord paa den anden Linie paa Inscriptionen *A* som har 25 Linier 54 Gange:

- z*) Den heraf flydende Forskjel har allerede Anquetil været opmærksom paa i Sammenligningen af Zend- og Pehlvi-Skriften med den armeniske og georgianske. p. 361.
- o*) Chardin har vel ogsaa meent at de gik undertiden, som Chinesernes, perpendiculair, og sluttet dette af den eene Inscription paa Graven, og Inscriptionen *T* omkring eet af Vinduerne. Men man behøver kun at betragte Skriften hos ham Tab. LXIX og Inscriptionen omkring Vinduet hos Kämpfer, for at overbevise sig om at han tager Fejl.

paa <i>B</i> af 6 Linier	12 Gange
— <i>G</i> af 4 —	11 —
— <i>H</i> af 24 —	78 —
— <i>I</i> af 24 —	82 —

Det andet Bogstav findes

paa <i>A</i> af 25 Linier	35 Gange
— <i>B</i> af 6 —	13 —
— <i>G</i> af 4 —	10 —
— <i>H</i> af 24 —	38 —
— <i>I</i> af 24 —	50 —

Heraf følger da: at det *første* Bogstav forekommer næsten i hvert Ord, (og at Ordene selv ere afdeelte, skal vises nedenfor,) undertiden meere end een Gang, altsaa udentvivel maa være en Vocal: og at det *andet* sees noget sieldnere, men dog hyppig nok til at erkjendes for at være af samme Beskaffenhed. *p*)

Tvende Vocaler i saadan Mængde maatte strax gjöre mig opmærksom paa, at Sproget neppe kunde være *Pehlvi*, hvilket deels ikke har saa talrige Vocaler, deels følger den sædvanlige orientalske Skrivemaade, at udelade dem. Dette sees især af Inscriptionerne ved Näschi Rustäm, af hvilke den eene Klasse næsten Ord for andet kan forklares af *Pehlvi*, altsaa udentvivel er skrevet i dette Sprog: *q*) og endskjönt disse In-

p) Dette udgjör 183 Gange i Alt for den første, og 146 Gange for den anden Vocal i alle Niebuhrske Inscriptioner. Men da det eene Ord med de 7 Bogstaver forekommer 28 Gange, og dette har det første Bogstav een Gang, og det andet tvende Gange; saa maatte der nok fra-regnes 27 fra det første og 54 fra det andet, for ikke at tilsnige sig en alt for stor Overvægt.

q) *Silvest. de Sacy. l. c. p. 123. Dans ces deux genres d'ecritures les voyelles ne sont point exprimées, ce qui les rapproche*

scriptioner ere nogle Aarhundrede yngre end de persepolitanske, saa kan man dog med temmelig Sikkerhed slutte fra dem til Pehlvi-Skriftens Beskaffenhed i en langt ældre Tid, da det er bekjendt, hvor længe Orientalerne beholde hvad der engang haver været indført hos dem, og hvor langsomt især deres Sprog forandre sig. I *Zend* derimod er Vocalernes Mængde meget stor. Endel zendiske Ord, som ere samlede af Anquetils Afhandling om Persiens gamle Sprog, hans *Zendavesta*, og Kleukers Oversættelse af samme, de eeneste Repertorier, vi hidindtil have, ville godtgjøre dette: r) og Resultatet af Undersøgelserne, saavidt de have kunnet anstilles af begge disse Lærde og af Wahl, gaaer ud paa, at *Zend* i sine Ordformer og Endelser elsker meere Vocalerne end Consonanterne; At E (hvori det klare A er indbegreben) og O forekommer oftere end A, I og U, og at selv Ordenes Endelser sædvanligst gaae ud paa Vocalerne E og O s). Af alt dette synes at følge, at de tvende i Steenskrifterne unægteligen herskende *Vocaler*

de la plupart des ecritures de l'Orient, même du Pehlvi, et les éloigne au contraire de Zend, dont le caractere est d'être surchargé de Voyelles.

r) f. Ex. *Keoué opeste. oûeetesche Keoué nesteouectesche. peschememtched sârem boianté (Anquetil p. 276) Ereteiao orouereiâo iâ veotchê hepereschê namè. Eétém césmen iâ veotchê nemedêke namé Asaném soguerem tchethrem (p. 277). peoro eschtem. Aspâo. Berehanthe fredethem, vespâo bereschneouo gueerenam. Escheouezengho. (p. 280)*

Ozued. Weresian. Berestsche Eânteré Nemanché. Edenanm. Astrieté. Aschei. Eorued. Beghé Tetsché. Chschnota. Daschnè. Deschend. Dentânô. Deûschê. Datô. Râné. Zâveré. Gueûsch. Meso Mesâo. Mreté Meschté. Neeman. Náfo. Wefré Werò. Wesò Wâtem Heeté. Osch. eschta. (Wahl. p. 234).

s) *Wahl p. 219. Exempler herpaa findes i foregaaende Note.*

ere disse sammé, og at altsaa deres Mængde og Sammenstöd, hvorpaa der findes mange Exempler, give en höy Rimelighed for at de ikke indeholde noget andet end Zendsproget. Jeg tilstaaer vel, at selv her Vocalernes Mængde er ikke saa stor som i de Parsiske Religionsbögers Zend. Men dette kan maa-skee ved Forögelse af Vocalerne være gjort endnu meere be-
 quemt til Musik og Sang, end det var i den ældre Tid. Der-
 som jeg altsaa ikke fejler i at antage Zend for de alphabeti-
 ske Inscriptioners Sprog; troer jeg mig saa meget mere beret-
 tiget til at holde det förstomtalte Bogstav for et E og det deri
 tillige indbegrebne klare A, som jeg finder temmelig megen Over-
 eensstemmelse imellem det og det samme Bogstav i de nuværende
 Zend og Pehlvi Alphabeter, ligesom og i det Armeniske *z*).
 Med det andet Bogstav finder jeg derimod intet lignende i
 disse Alphabeter, og maa derfor tilstaae, at dets Bestemmelse
 er en blot Gisning, men dog en Gisning, som ved det fore-
 gaaende synes at vinde megen Rimelighed.

3.

Efter saaledes at have angivet Sproget, udi hvilket
 denne Classe af Inscriptioner synes at være skrevet, kan jeg
 nu med meere Orden fremsætte mine Bemærkninger om Skriften
 overhovedet og de enkelte Bogstaver.

1. Omendskjönt den ældre og nyere Zend og Pehlviskrift gaaer
 fra höjre til venstre Haand; saa have dog de persepolitanske
 Inscriptioner, i det mindste de alphabetiske, öjensynlig de
 Occidentalske Sprogs Skrivemaade, fra venstre til höyre, og
 stemme heri overeens med det Armeniske og Georgianske,

z) See Sammenlignings-Tabellen.

og med de Indiske Alphabeters Beskaffenhed. *u*) Allerede den spanske Gesandt Figueroa, efter ham Peter della Valle, Chardin *v*), Kämpfer *x*) og Niebuhr *y*) have bemærket dette; og saavidt jeg veed, har ingen uden Wahl *z*) yttret Tvivl derom. Men han antager overalt ikkun een Skrivemaade; og slutter desuden kun af et eneste Exempel i Tegnskriften. At den alphabetiske Skrift gaaer som de Europæiske, kan gotgjøres, saavel med Bogstavernes Form, hvis Aabninger og Spidser stedse staae fra venstre til højre; som og med de Steder hvor Ord, der forekomme oftere, staae snart uafbrudte paa een og samme Linie, snart saaledes, at hvor det sidste Bogstav staaer yderst paa Liniernes højre Side, der begynder det følgende med næste Linie paa den venstre. Exempler herpaa findes hos Niebuhr *H. 1. 5. I. 1. 3 og 6. A. 1. 8. B. 1. 1. 2. 3.* sammenl. med *A. 1. 2. H. 1. 2. 3. 12. 13. a*)

Iagttagelsen paa Monumenterne selv er altsaa for Sagen; og jeg troer ikke, at Zend's og Pehlvis nuværende Skrivemaade, endskjønt den sidste ogsaa er gammel, da den findes saaledes paa de Sassanidiske Steenskrifter og Mynter, kan gjøre nogen Vanskelighed herimod, da vi viide, hvor-

u) *Sir W. Jones* bemærker at saaledes, fra venstre til højre, gaae alle af Hindu Nationerne brugte Alphabeter. *l. c. p. 116.*

v) *Amoenit. exotic. p. 332.*

x) *Chardin III. p. 119.*

y) *Reise II p. 143.*

z) *Allg. Gesch. der morgenländ. Sprachen und Litteratur p. 119.*

ø) Det samme har Hr. Silvestre de Sacy bemærket paa den af Hr. Michaux i Bagdad fundne Steen med persepolitansk alphabetisk Skrift. En Streeg paa højre Haand bestemmer Grændser for Linierne: Men ikke sjelden gaae et par Bogstaver, hvor Ordet ikke var til Ende, ud over Strengen; til sikkert Beviis paa at den heele Skrift løb fra venstre til højre, men ikke fra højre til venstre.

Iedes Grækerne efter Haanden have forandret deres ældgamle Skik at skrive fra højre til venstre. Overalt kommer det her ikke saa meget an paa at forklare Maaden, hvorpaa saadan Forandring kan være skeet; som paa at tilstaae Sagens Rigtighed. Og dette vil vel möde saa meget mindre Vanskelighed, som vi overalt saa ofte ere tvungne til at vedgaae historiske Factors Sandhed, uagtet vi ikke ere i Stand til at angive deres Aarsager.

2. Det Persepolitanske Alphabet er talrigt. Det stemmer heri overeens med de fleste beslægtede Sprogs Natur; og selv den Omstændighed, at det har Bogstavtegn for hver Vocal, viser Nödvendigheden af at det maa have mange forskjellige Charakterer. Zend har 48 *b*), Pehlvi 19 *c*), Sanscrit 49 *d*), det Armeniske 38, og det Georgianske 36 Bogstaver; det persepolitanske Alphabet har paa de hidindtil bekjendte Inscriptioner 43-44 forskellige Tegn *e*). Men om ethvert Bogstav ikkun skrives paa een Maade, eller om det samme Bogstav undertiden haver flere Tegn tilfælles, er en Sag, som jeg ikke tör afgjøre; skjönt jeg troer at have bemærket, at visse Tegn, som ligne hinanden meget, og som

b) Anquetil i hans *Memoire* p. 358.

c) *ibid.* p. 399. *L'alphabet Pehlvi procede comme le Zend, de droite à gauche. Il est composé de 19 Caracteres, qui donnent vingt-six valeurs: Vingt une consonnes et cinq voyelles.*

d) Jones l. c. p. 116 siger dette om Nagari-Alphabetet i dette Sprog, hvilket Alphabet efter ham har flere Bogstaver end hvert andet bekjendt Alphabet. Men han tilføjer, at tvende af disse Bogstaver ere Substituter, og at fire andre ikkun sjelden kunne bruges i Sanskrit- og hvert andet Sprog. Antallet af de egentlige Bogstaver blev da i Sanscrit 43.

e) De fleste har allerede *Niebuhr* samlet, Tab. xxiii.

forekomme forskjellige i Ord, der ellers ere fuldkommen de samme, neppe kunne være andet end Variationer af eet og samme Bogstav. Dog have vi endnu for faa Inscriptioner til at heri noget med Sikkerhed kan vorde afgjort, da vi maa-
skee ikke engang kjende alle Bogstaver; hvilket bliver saa meget mere at formode, som nogle iblant dem ikkun træf-
fes een eller et par Gange.

3. Ligesom i Processionen, paa det store Basrelief, ethvert Gesandtskab skilles fra de andre ved et Cypresse Træ, denne ved Zoroasterske Religionsbegreber helligede Vext: saa finde vi og, at i Inscriptionerne Ordene adskilles ved en enkelt pileformed Streeg, som staaer skjævt fra venstre til højre Haand: og denne Streeg kan ikke have nogen anden Bestem-
melse, da den forekommer saa hyppigen og regelmæssigen. Især kan man overbevise sig derom ved de Ord, som gjen-
tages oftere, og som stedse i deres Begyndelse og Ende have saadan Obelus i Følge med sig uden anden Forandring, end at de undertiden ved en Flection forøges med nogle faa Bog-
staver, som ikke findes paa de andre Steder. At anføre Exeimpler herpaa er næsten overflödigt. Følgende kunne
ellers gotgjöre Sagen. A. lin. 7. 8. 17. og lin. 9. 15. 5.

Men Iagttagelsen er vigtig, fordi den maa lette Arbej-
det med at dechiferere de enkelte Ord. Og omendskjönt vi ikke her finde de lange og mangestavede Ord, som Zendavesta
haver; saa hindrer dette dog ikke, at jo Inscriptionernes
Sprog kan være det samme, da disse mange Stavelser især
ere dannede ved Vocalernes ovenfor omtalte Forøgelse.

4. Min første Bestræbelse maatte naturligviis gaae ud paa at
opsöge og om mueligt at bestemme Vocalerne. Da Zend

Alphabetet haver sexten *f*) og det armeniske *ni*, har jeg troet mig berettiget til at lede i det ringeste efter flere end der findes i Pehlvi, som ikkun haver fem *g*). Om de tvende første, ved hvis Hjælp jeg har søgt at bestemme Sproget selv, har jeg allerede talt: det er E og O.

Den tredie Vocal er efter min Mening 𐬶 .

Den forekommer hyppig nok til at være en Vocal. I Inscriptionen *A* sees den 24 Gange: *B*. 4 Gange, *G*. 2 Gange, *H*. 24 Gange, og *I* 21 Gange. Undertiden findes den een eller to Gange i Følge med andre Vocaler, og hjælper til at danne Ord som bestaae af lutter Vocaler, f. Ex. *I* lin. 21. *H*. l. 18. l. 19. *A*. l. 22; hvoraf der ogsaa gives Exempler nok i Zendsproget. Den staaer hyppigst ved Enden af Ordene, sjældnere i Begyndelsen, ihvorvel jeg ogsaa har seet Prøver derpaa; og især tjener den i Selskab med eet eller flere andre Bogstaver til at flectere Ordene, f. Ex. *A*. l. 5. l. 9. *B*. l. 3. *G*. 3. *H*. l. 1. 2. 3. 6. 15. *I*. l. 34 etc. Dog maa det ikke

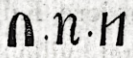
forvexles med 𐬷 , som forekommer alt for sjældent, til at være en Vocal. Skulde vi dømme efter Analogie med de beslægtede Alphabeter; saa finde vi i Zend Bogstavet 𐬷 som betegner det lange A, hvilket ogsaa i Følge Anquetils Vidnesbyrd ikke sjelden ender Ordene. Mine øvrige Bemærkninger om Vokalerne ere endnu mere usikre. Da Tegnet 𐬸 udgjør Tab. *H*. l. 19 et Ord for sig selv, maae jeg ligeledes holde det for en Vocal. Det forekommer ellers og saa temmelig ofte. Tab. *A*. 12 Gange. *B*. 3. *G*. 2. *H*. 17. *I*. 23 Gange. Dets Betydning kan jeg endnu ikke gjette paa.

f) Anquetil p. 358, dog udtales kun otte.

g) *Ibidem* p. 399.

Bogstavet ligner temmelig det zendiske
 som er et dobbelt I eller Y; men kan og være overensstemmende med samme Sprogs OU. Det sees især i Ordenes Endelser, og cllers ofte nok for at være en Vocal.

Tegnet vilde jeg formedelst dets store Overensstemmelse med det zendiske . I. ligefrem ansee for en Vocal, dersom jeg kun fandt det oftere i de alphabetiske Inscriptioner; men det er dog sikkert et Bogstav, da det staaer H. 1. 11. Forresten findes det ikke sjeldent blant Tegnene af anden og tredie Classe.

Ligesaa uvisse ere Tegnene og som kunne sammenlignes med det Armeniske . O vocale.

5. Om Consonanterne kan jeg endnu mindre yttre nogen bestemt Formodning: dog har jeg anført enkelte paa Sammenlignings-Tabellen, fordi de have temmelig Lighed med Zendiske, Armeniske og Georgianske Bogstaver, og derfor mueligen kunne være af samme Betydning. Men ogsaa her maa man gaae meget varsomt til Værks; fordi deels Ligheden kan være ganske tilfældig, deels og finde Sted imellem eet og samme Persepolitansk Tegn og flere aldeles forskjellige Bogstaver. Ja de forskjellige Bogstaver selv i ethvert Sprogs Alphabet have meget ofte saa megen udvortes Overeenstemmelse, at de lettelig kunne forvexles af dem, som ej ere Kiendere af Sproget. Jeg vil altsaa ikke gaae videre; men overlade det til andre at prøve deres Lykke, og for mig selv være tilfreds med, om den Maade hvorpaa jeg har søgt,

at finde de faae enkelte Bogstavers Bemærkelse, kan ansees for den rigtige Vej til med Tiden at naae Maalet.

Det vilde uidentivl have været mueligt ved Hjælp af en Grammatik af Zendsproget, som desværre endnu ikke er til, at gjøre større Fremskridt. Men de faa Fragmenter vi have af Zendavestas Original-Text, ere ikke tilstrækkelige til, at vi deraf kunne abstrahere os de almindeligste Regler; og det er langt fra ikke nok, at vide, at dette Sprog har et *a* og *e* *privativum*, *h*) at det tilføjer et *m* eller *tche formativum* i Enden af mange Ord; *i*) at dets *pluralis* mange Gange gaaer ud paa *m* og *namn*; *k*) at dets *tertia præsentis* endes ofte paa *d* og *sch l*); *tertia perfecti* paa *te*; *m*) at *participia* ikke sjelden have den samme Form, eller gaae ud paa *de* og *esch*; at en stor Mængde Ord endes paa *o. n*) o. s. v.; naar saa meget andet, der er ligesaa vigtigt til nøjere Kundskab om Sproget, endnu ikke er bekjendt. Desuagtet ville det stedse være Ordenes Endelser, man især maa lægge Mærke til ved Forsøgene at opdage de

h) f. Ex. Amerschan og Emesche *Udödelig*. epeian, uden Börn. erene, som ikke taler.

i) Bonem. Grund, Basis. Te, Tu, Tum, Du. Vedem, forstandig. peorvantché. purus.

k) Frevesch. Freveschi plur. Freveschim. Thranfd. Föde. pl. Thraufdaum. Kschetro Konge pl. Kschetramn. Aperenaoko. Yngling. pl. Aperenaekenenam. Ogsaa *bio* eren Endelse i Plurali, *tscha* i Singulari. *Bietscha* og *Biestscha* i Plurali bruges for at betegne Genitiv og Dativus; *m* for Accusativus. Ablativus characteriserer sig ofte med *D*. See *Wahl* p. 121.

l) f. Ex. enetoed. enetoesch. han kjender. Infinitiv. enete.

m) f. Ex. Koete. serit. datehé. dedit thoeresté *ædificavit*. frathveresté. *ædificavit cum magnitudine et extensione*

n) f. Ex. dehmo. *δημος*. Folk. dentano. Tænder. dbeschao arrig. Reso han anordner. Zemeno, levende. Scheto, tykkelig. Sevo, sund.

Kscheio, Konge.

enkelte Bogstaver; og det vil da, naar først alle persepoltan-
ske Inscriptioner ere aftegnede, blive temmelig let, med Hjelp
af de Ord som forekomme tre eller flere Gange, at bestem-
me de Tegn, der ikke egentlig høre til Ordenen selv. Men
endnu er dette for tidligt; i det ringeste kan jeg ikke gjøre an-
det end udtegne dem, jeg ved Sammenligning troer at have
funden:

>𐎃.

𐎃.𐎃.

<𐎃. <𐎃.

<𐎃. >𐎃.

𐎃. <𐎃. >𐎃.

<𐎃. <𐎃. 𐎃.

𐎃. <𐎃. 𐎃. >𐎃.

At Endeel af disse Bogstaver ere Vocaler, har jeg allerede
søgt at vise. Dersom dette har sin Rigtighed; saa maa nogle
af de andre vel være Consonanter; og da kunde maaskee det
første Bogstav i No. 3 og 4 være et *N*, hvorved Terminatio-
nen *Nou* og *Na* kunde betegnes.

4.

Hvad endelig de tvende andre Klasser af Steenskrifter
angaaer; da maa jeg tilstaae, at jeg ikke har studeret dem
nok til at kunne give noget Resultat om dem. Ej heller tør
jeg, da de ikke ere alphabetiske, og især den tredie Klas-
se aabenbare indeholder Tegnskrift, sammenligne dem med

andre af samme Beskaffenhed. Ellers vilde det ikke være vanskeligt, ved Hjelp af Court de Gebelins Alphabet *hieroglyphique et primitif de xvi lettres o*), at opdage flere Ligheder imellem de ældste chinesiske, og nogle af de simplere persepoltanske Tegn. Men hvø indestaaer for at saadan Lighed er mere end tilfældig? og hyor uvisse ere ikke alle deslige Gisninger om de fleste Alphabeters og Skriftsystemers Oprindelse af en fælleds hieroglyphisk Stamme, da hver Nation kunde have sine særegne hieroglyphiske Forestillings-Maader?

De Bemærkninger, jeg hidindtil har kunnet gjöre, ere følgende:

- 1) Det er endnu ikke fuldkommen afgjört, om der overalt i disse Steenskrifter iagttages den samme Skrivemaade, som i de Alphabetiske, fra venstre til højre; eller om begge Maader finde Sted, og de undertiden gaae *Bustrophedon*. Skulde vi dömmе efter Bogstavernes eller Tegnenes Gang og Böjninger, saa maatte det forholde sig med dem, som med den alphabetiske Skrift. Men Hr. Wahl mener at have opdaget bustrophediske Linier, og beraaber sig paa E. 1. 2. 3. sammenlignet med C. 1. 1. Dog maa jeg tilstaae, at jeg her ikke finder Spor af forandret Orden.
- 2) Derimod er jeg enig med ham, at den samme Række af Tegn forekommer i forskjellige Inscriptioner. Saaledes f. Ex. ere 6 Tegn i C. 1. 1. og 2., og i E. 1. 1. og 2. de samme, ligesom og for største Deelen i D. 1. 1. og 2. og F. 1. 1. og 2.
- 3) At Bogstav-Skrift hist og her synes at være blandet med Tegnskrift, har jeg allerede bemærket og sögt at forklare.

o) i hans *Monde primitif* Tom. III. planche 4. et 5.

Det samme finder ogsaa Sted paa de babiloniske Muurstene og de persiske Cylindre.

- 4) I hvilket, eller hvilke Sprog disse tvende Klasser ere skrevne, tør jeg ikke indlade mig i at undersøge. Ligheden som Indholdet af flere iblandt dem efter al Sandsynlighed have med den alphabetiske Skrift paa de med dem corresponderende Tavler, kan ikke andet end føre paa den temmelig sikre Formodning, at de ere *Oversættelser* af denne; enten i *Sprog*, eller i *Tegn*. Skulde det første finde Sted, kunde man vel ikke gjætte paa andre Sprog, end paa *Pehlvi* og *Parsi*. Men de Hjælpe-midler som have tjent til at udfinde *Zend* i de alphabetiske Inscriptioner, forlade os aldeles i disse, hvis Charakter er saa meget mere sammensat: og Sagen kan derfor ikke bringes til saa megen Rimelighed som den alphabetiske Skrift Beskaffenhed. Man kunde maaskee ogsaa antage at disse Tavler indeholde Oversættelser i Tegnskrift; og da kunde Sproget være det samme for dem alle tre. Saaledes er det tilfældes for den hieroglyphiske og den ægyptiske Bogstavskrift paa den nyeligen i Rosette fundne Steen; og i Analogie hermed var det mueligt, at vi havde i disse Inscriptioner Magernes hellige og hemmelige Characterer for Zendsproget, ved Siden af den alphabetiske for alle læselige Skrift. Endelig lod det sig og tænke, at ikkun den eene, mindre sammensatte Skrift har været saaledes brugt af Magerne; og at enhver Perser, hvad enten Zend, Pehlvi eller Parsi var hans Modersmaal, har kunnet læse den egentlige Tegnskrift; ligesom Chinesere og Japanesere læse de samme Characterer uden at forstaae hinandens Sprog. Hvilken af disse tre Formodninger der er den rimeligste, maae jeg over-

lade mine Læsere at bedømme. Maaskee at een af de tvende sidste kunde endda have nogle Grunde meere for sig end den første. Men alting er og bliver her dog uvist.

5.

Det er overhovedet bleven bemærket af dem, som have anvendt nogen nøjere Eftertanke paa alle de persepoltanske Steenskrifter, at deres Indhold ikke kan være meget varieret. De samme Ord og Tegn forekomme oftere igjen, undertiden ogsaa flere Ord i Rad som uidentivl have udgjort en Mening. Da jeg samlede alle de Ord, som indeholdes i Niebuhrs Copier, fandt jeg disse Ord uden stor Umage, og bemærkede at adskillige iblant dem findes tre, fire indtil fem Gange, men at især eet Ord det bør ansees for det herskende Ord, da det ikke allene staaer oftere i enhver Inscription, men tit forekommer to, endog tre Gange i Rad, og undertiden med Bøjninger i Enden. Det haves i alt 28 Gange og haver syv Bogstaver, hvoriblandt de tre sikkert ere Vocaler, og maaskee det fjerde med. Herr Tychsen har troet at finde *Arsacis* Navn *Aksak* med *pronomén personale Osch* foran. Da jeg ikke kan være eenig med ham om Reglerne, hvorefter han har bestemt Bogstaverne; saa kan jeg ikke heller erkjende denne, desuden og med alle mine historiske Præmisses stridende, Forklaring for gyldig, og vil derfor gjerne tilstaae, at mine Forsøg at læse eller rigtigere sagt, at gjette Ordet, hidtil have været frugtesløse. Saameget er vel unægteligt, at dette Ord:

⚡⚡ ⚡⚡ ⚡⚡ ⚡⚡ ⚡⚡ ⚡⚡

kan ansees for Nögelen til heele Alphabetet. Min første Idee var, at det var et *nomen proprium*. Men jeg fandt intet af

de Persiske Kongers Navne passende dertil, og kunde ved denne Formodning ikke heller forklare dets to- til trefolde Igjentagelse. Derefter faldt jeg paa den Tanke at det kunde være en Kongetitel, især den sædvanligste i det persiske Rige, nemlig *Kongernes Konge*. Men de Ord, hvormed denne Titel kan udtrykkes i de Persiske Dialecter, Schah Schahan, Eserse Esersaum, Padischa Padischahan, Kschèed Ksche-tranm og lignende, *p*) eller det i de Sassanidiske Inscriptioner saa hyppige מלכא מלכא, ville ikke heller passe til de syv Bogstaver og de tilføjede Flectioner. Thi ellers skulde selv den hyppige Igjentagelse af samme Ord i Rad lettelig kunne forklares i Overeensstemmelse med Sassanidernes Titler; og den store Konge kunde gjerne kalde sig: *Kongernes Konge, Konge af Iran og Aniran*, som f. Ex. Niebuhr T. xxvii, hvor efter Hr. Silvestre de Sacy's Forklaring Inscriptionen har følgende Ord:

בומן מוריון בה ארוחשתר
מלכאן מלכא מלכא אראן

Men alle disse Forsøg have været forgjæves, ligesom og de, jeg har gjort med de Ord, der gik foran for Ordet med de syv Bogstaver: og som jeg, saalænge jeg troede at det var en væsentlig Deel af Kongetitelen, har maattet holde for et af Monarkernes Navne. Dog indsaae jeg snart, at dette ikke vel kunde være Tilfældet, da et af disse foregaaende Ord bestaaer

Tab. A. l. 4. af de tvende Bogstaver $\overline{\text{𐎠𐎡}} > \text{𐎠𐎡}$ som neppe allene kunne udgjøre et *Nomen proprium*, i det mindste ikke saavidt vi kjende til de persiske Kongers Navne. Alligevel har jeg i det Heele fundet, at de foregaaende Ord ikke variere synderlig ofte. Blandt tyve Gange jeg har bemærket dem, fandt jeg dem ni Gange temmelig overeensstemmende,

p) *Wahl* p. 221.

paa Endelsesbogstaverne nær, og overalt har jeg kun seet 6 til 7 Forskjelligheder. Men selv Flectionerne, som jeg fandt næsten overalt, maatte gjöre mig endnu meere uvis i Formodningen om at disse Ord maaskee kunde være *Nomina propria*: og derved maatte jeg naturligviis ogsaa afskrækkes fra at gjöre videre Forsög at finde en Konge-Titel i Ordet med de syv Bogstaver. Jeg kunde da ikke andet end blive meget opmærksom paa den af Hr. Silvestre de Sacy mig meddeelte Formodning, at det maaskee var en Religionsformel; en af de, som meest bruges i de zoroastriske hellige Böger. Deslige Religionsudtryk vilde være: *at bringe Izeschne q)*, *prise Ferver r)*, *prise Taschter s)*, og andre lignende. Denne Formodning har uden Tvivl meget for sig; thi er det, som jeg ikke kan andet end troe, tilladt, at slutte af Analogie med Basrelieferne, saa kunne religieuse Sententser og Doxologier gjerne have staaet paa Murene af Persepolis, ligesom de efter al Rimelighed ere Indholdet af endeel Hieroglypher paa Obeliskerne: og det bliver tillige fuldkommen begribeligt, at de ikke allene sees som egentlige Inscriptioner, der hvor de falde alle og enhver i Öjnene, men endog findes paa Figurers Klæder *t)* og löbe omkring Vindueskarmene: *u)* thi saaledes prydede Orientalerne for-

q) *Izeschne* er en Bön-Formular i den persiske Religion. Dette Udtryk: Jeg bringer den og den *Izeschne*, findes hyppig i *Zendavesta*. f. Ex. i første Bind efter Klenkers Oversættelse p. 87. 90. 127. 129. 154.

r) De hellige, reene, stærke, fortræffelige *Fervers* prises i *Zendavesta* mange Gange. f. Ex. II. p. 249. seq.)

s) *Taschter*. Sirius Stjernen, som lovsynges ofte i *Zendavesta*. En heel Række af deslige Bönner staae II. p. 106. 210.

t) *Le Bruyn* har givet 7 Linier. See Tavlen ad. p. 336.

u) i *Kämpfers Amoenit. exoticis* p. 346, er en Pröve derpaa. Det er kun Skade at der en i Træsnit.

dum deres prægtigste Klæder, saaledes zire de endnu til denne Dag deres Bygninger overalt med Sententser, og selv med Vers af Coranen. Derimod er det ikke sandsynligt, at historiske Efterretninger skulde være anbragte paa noget Sted, hvor de ikke strax kunde blive bemærkede.

6.

Men maaskee tør jeg gaae et Skridt videre, og anføre en paa noget meere end blot Analogie bygget Grund for Formodningen om de persepolitanske Inscriptioners religiöse Indhold. Jeg maae her gaae ud fra de Resultater, jeg har givet om den tredie Classe af Skrift, som er aabenbare Tegnskrift, og fra den ovenfor anførte Bemærkning, at hvor tre Tavler staae sammen i de tre forskjellige Skriftarter, Indholdet synes at være det samme.

Den samme Tegnskrift som sees paa Murene af Persepolis, staaer ogsaa paa de blandt Ruinerne af Babylon fundne Muurstene og paa endeel ægte-persiske Cylindere. Ved Tegninger af de babiloniske Stene i Nationalmuseet i Paris og den lærde Abbe Tersans Cabinet sammesteds, som jeg skylder Hr. A. L. Millins og Hr. Magister Thorlacii Beredvillighed og Venskab, er jeg bleven sat istand til at sammenligne alle disse Tegn med de persepolitanske. Jeg har derved bemærket, at endeel ere ganske, andre temmelig overensstemmende med dem. Det er öjensynligt, at de höre til et og det samme Skriftsystem, v) og Hovedforskjellen er den, at de ere endnu

v) Tegnskriften paa disse har det characteristiske, at Grundtrækket istæden for de persepolitanske Pile har aflange Triangler med en i Forhold til Störrelsen noget bredere og ikke indskaaren Basis. Den er ogsaa overalt meget bredere, og langt fra ikke gjort med saa megen Skarphed og

meere sammensatte end disse. Nu findes disse Muurstene i stor Mængde: de brydes ud endog af de tykkeste Mure. Inscriptionerne paa dem som ere i Bygninger, der have samme Beliggenhed, og som Beauchamp siger, have ligget i de samme Quarterer af Babylon, ere ogsaa fuldkommen overensstemmende med hinanden. *x*) Man kunde maaskee antage, at disse Tegn ikkun vare Fabrikstempler, eller indeholdt chronologiske Bestemmelser: men baade Hensyn paa Orientens fra ældgammel Tid overtroiske Aand, og paa Ligheden imellem dem og Tegnene paa Cylinderne, gjør dog den Formodning ikke allene langt rimeligere, men bringer den næsten til Vished, at de ere religieuse, magiske Formeler, med hvilke selv Stenene hvorfra Bygningerne bestode, bleve forsynede, og hvilke man tilskrev en talismanisk Kraft, at beskytte Husene og deres Indvaanere for Dæmonernes Indflydelse, der spillede saa stor en Rulle i Österlandenes gamle Philosophie og Theologie.

Endnu vissere er det at Cylinderne, hvis ægt-persiske Oprindelse ikke blot er sikker af Piilskriften der er gravet i dem, men ogsaa af Figurerne og deres Costume, have tjent til Amuleter og Talismaner, som kunde bæres paa Legemet *y*)

Ziirlighed, som den paa Marmorvæggene. Men den er dog umiskjendelig samme Skrift, og kan meget let reduceres til fuldkomne persepolitanske Tegn. Man kan let forestille sig at Stempelskæreren og Teglbænderen, som formodentlig med et Stempel indtrykkede disse Tegn i den bløde Masse, inden han brændte, eller tørrede den ved Soleen, selv ikke tænkte paa Elegants: og maaskee var denne triangulaire Form af Piilskriften den meest brugelige i det babylonske Rige. Hvor mange Variationer i een og samme Skrift have ikke Araberne og Syrerne?

x) *Beauchamp über die in der Gegend von Babylon gefundene Alterthümer. S. Witte Vertheidigung s. Versuchs vom Ursprung der Pyramiden, p. 264.*

y) Cylinderne synes at have været det samme, som de *Tavids*, der omtales i *Zendavesta*. Disse vare Sedler, hvorpaa hellige Formeler stode skrevne,

til hvilken Bestemmelse da baade Figurer og Inscriptioner maatte svare.

Jeg har ved omhyggelig at sammenligne endeel af disse Cylindere, af hvilke jeg har kunnet faae Tegninger eller Afstøbninger, fundet det samme Skriftsystem, som paa de babyloniske Stene og flere af de paa dem forekommende Tegn: og troer

og som bleve bundne paa syge Menneskers Lemmer, paa Armen, Foden, for Panden, o. s. v. See f. Ex. *Zendav.* II. p. 176 fölg. hvor Tavids staae, imod et Barns Sygdom af Skræk, eller slemme Öjne: imod Divernes og fordönte Aanders Indvirkning; imod Feber og andre Sygdomme; til at erhverve sig Gunst hos Kongen; til at vedligeholde Kjerlighed mellem Ægtefæller; til at give et Barn Lydighed imod dets Forældre. Disse Formeler vare altsaa nær beslægtede med den מִי־יָדָה som Jöderne havde allerede för Mosis Tid, og som den vise Lovgiver ikkun lod dem beholde med den Forandring, at de istæden for Magiske Formeler skulde skrive paa dem moralske Sententser af Loven (*Michaelis supplem. ad lex. Hebr. Vol. IV. p. 1009.*) Vel naae ikke alle Tavider af Zendavesta til den Zoroasterske Religions gyldne Alder. Den eene imod Divernes og de fordönte Aanders Indvirkning, nævner endog udtrykkelig en Musulmans Aand. Men Ideen i sig selv har intet, som forbyder at holde den for ældgammel; og ligesaa godt som disse *Tavids* kunde skrives paa Sedler og bindes paa Legemer, kunde de og skjæres i Steen og bæres om Halsen. Den eene Tavid, bestemt til at forskaffe Yndest hos Kongen, (*Zendav.* II. p. 178.) har bragt mig paa den Formodning, om maaskee en saadan endnu er til, paa en Cylinder i National-Museet i Paris? der findes hos *Caylus Receuil Tom. 1. p. 54. pl. 18. No. 2.* og forestiller en siddends Eigur, til hvilken tvende andre nærme sig, som for at tale med den. Den siddende Figur lader til at være en Fyrste; og den ene staaende Figur holder Haanden for Munden, hvilket var et Tegn paa Ærbödighed i det persiske Rige, naar den Ringere talte til den Fornemmere. Bag den siddende Figur ere der tre Rader persepolitansk Tegnskrift. Dog er det langt fra at jeg vilde udgive denne Idee for andet end for en lös Formodning. Maaskee at den, naar den bliver nøjere undersøgt, kan bestyrkes med flere Grunde, og selv vorde til Nytte ved Inscriptionernes Undersøgelse.

ifølge heraf, at deres og Muurstenenes Indhold ej kan være væsentlig forskjelligt.

Hvad endelig de persepolitanske Inscriptioners Forhold til disse övrige angaaer, saa har jeg bemærket:

1. at de have med Muurstenene tilfældes:

a) Endeel til Alphabetet henhørende, men i den babylonske Tegnskrift indströede Bogstaver.

b) Nogle sammensatte Tegn,

c) og at endnu flere persepolitanske Tegn ere nær beslægtede, skjönt ej gandske overeensstemmende med de babylonske.

2. Det samme har jeg iagttaget i Henseende til Cylinderne.

Men Ligheden imellem deres, og den persepolitanske Skrift er noget større, baade i Henseende til Bogstaverne og til de sammensatte Tegn, hvoraf flere med de persepolitanske fuldkommen overeensstemmende og nær beslægtede findes i Cylinderernes end i Muurstenenes Inscriptioner. z)

Tage vi nu i Betragtning, at det ved disse Sammenligninger ikke gjelder *Bogstaver*, men *Ord*; og at, naar i et lidet Antal af for det meeste korte Inscriptioner flere, og det endda ikke saa faa Ord, som ogsaa findes meere end een Gang, stemme overeens med hinanden, man er berettiget til heraf at slutte at deres Indhold ogsaa maae være temmelig det samme: saa faae vi heraf et Resultat, hvis Rimelighed jeg ikke troer, saa let vil kunne nægtes:

z) Jeg vilde være nødsaget til at lade adskillige Plader stikke i Kobber, dersom jeg skulde fremlægge for Læserens Öjne Præmisserne for disse Slutninger. Men ved at sammenligne den persepolitanske Skrift med de i *Murrs Kunstgeschichte* og *Caylus Recueil* udgivne Cylinder, vil man finde at der virkelig er en ikke ringe Overeensstemmelse. Ogsaa den Borgianske Steen som er forestillet paa Vignet-Kobberet, har flere Tegn som findes igjen i de persepolitanske Inscriptioner.

At Hovedindholdet af de persepolitanske Inscriptioner med den egentlige Tegn-Skrift er religiøst; og at, da de tvende andre Classer af Steenskrifter have udtrykt de samme eller lignende Tanker, det samme Resultat maa gjælde om alle eller dog de fleeste Inscriptioner paa Murene af Persepolis.

Var altsaa denne stolte Bygning det persiske Riges Kapitol og Nationalhelligdom; sigtede Billedhuggerarbejdet paa dens Mure til med Hensyn til religiøse Ideer at vise det Persiske Riges Magt og Omfang, og dets Monarks Majestæt: saa have dens Inscriptioner ogsaa uidentivl indeholdt de højtidelige Formeler, hvormed Guddommen og alle Amschaspands og Izeds bleve paakaldte *a)* at værne om Monarken og Kejserdømmet *b)*; de Besværgelser, hvormed Ahriman og hans Divs skulde afholdes fra at foretage sig noget til det af Ormuzd yndede og beskyttede Riges Skade og Fordærvelse. *c)* Og man kunde maaskee ikke uden al Grund betragte disse Inscriptioner selv som den helligede Talisman, paa hvilken, efter Persernes

a) Deslige Paakaldelser af Ormuzd og Amschaspands findes meget ofte i Zendavesta. En heel Classe af Bønner er fuld deraf: de saa kaldte *Jeschts*, Bønner med kraftige Velsignelses-Ønsker, under Form af Lovsang paa Ormuzds og de himmelske Væsners Fuldkommenheder. Amschaspands paakaldes f. Ex. *Zendav. i Kleukers Oversættelse I. p. 81. 124. II. 189. 157.*

b) Bønner for Kongen og Folket findes ligeledes ofte i Zendavesta. Exempler herpaa giver *Zendav. I. p. 91. 113. 114. 119. 120. 124. 135. 137. II. p. 136. 114. 156. 160.*

c) Forbandelser imod Ahriman og hans onde Engle ere ogsaa hyppige. f. e. *Zendavesta I. p. 122. 137. 149. II. p. 104.* Et Amulet imod Divernes Indvirkning har jeg allerede anført. *Zendav. II. p. 177.*

Forestillinger Kejserdømmets Lykke og Velstand skulde være grundet for evige Tider. *d)*

Dette af Sammenligningen med de babylonske Muur-stene og Cylinderne uddragne Resultats Rigtighed forudsat; bliver det nu ogsaa let at vise Aarsagerne, hvorfor Cylinderens Tegn ligne de Persepolitanske noget meere end de babylonske. Babyloniernes Religion, Zabæismus, var nemlig forskjellig fra den Zoroasterske Læres renere Begreber; og om man end aldeles vil forbigaae Sprogenes Uoverensstemmelse, da den samme Tegnskrift rimeligviis kunde læses i begge Nationers Sprog; saa maatte dog Formelerne selv formedelst de religiöse Begrebers Forskjellighed være afvigende fra hinanden; endskjønt ikke saa meget, at jo de samme Ideer kunde ligge til Grund i begge: hvilken Overensstemmelse ogsaa synes at have tiltaget med Tidernes Frem-

d) Det er *Court de Gebelins* Mening i hans *Monde primitif* III. p. 406. *il est meme a presumer que dans une contrée aussi adonnée a l'Astrologie que la Perse, les Inscriptions à cloux de Persepolis etaient destinées a fixer le salut de l'empire par les charmes qui devoient resulter de ces Inscriptions.* Han anseer dem altsaa for astrologiske Talismaner. Denne Modification i Ideen kan jeg ikke saa meget bifalde for den alphabetiske Skrifts Skyld, i hvilken astrologiske Formeler neppe lode sig udtrykke. Forresten have Perserne formodentlig ligesaaavel som andre orientalske Nationer befattet sig med Astrologie; og deres Religionssystem kunde selv give dem Anledning dertil: thi iblant de Izeds, de ærede, vare adskillige som tillige bleve holdte for Stjerner, f. Ex. *Khorschid*, Solen, *Mah*, Maanen, *Taschter*, efter Anquetil *Sirius*, *Behram*, Mars, *Venant*, Stiernens i Orions Fod. Virkelig var den oprindelige Idee at disse Aander besjelede og beherskede de efter dem opkaldte Stjerner, ligesom *Seroch* blev anset for Jordens Konge. *Venant* blev holdet for en af de fire Stjerner, hvilke Himlens Beskyttelse var anbetroet. Der findes i Zendbøgerne fleere *Jeschts* og andre Bønner og Lovsange til deres Ære. f. Ex. *Zendavesta*, II. p. 106. 210. seq. 277. 279. 281. 379. og andre Steder.

gang, alt som den magiske Lære udbredte sig over Persiens Grændser. Dertil kommer og at Æmnet for de Babylonske Inscripti-
 oner neppe kunde være saa vigtigt, som det de persepolitanske havde.
 De findes nemlig i Privatbygningers Mure, og angik altsaa formodentlig kun disse og deres Indvaanere. Hine derimod maatte have Monarkens og Rigets Vel til Gjenstand. Denne Bemærkning forklarer ogsaa, at vel de samme Tegn forekomme paa Cylinderne i større Antal end paa Muurstenene, men dog ikke i den samme Forbindelse med andre, i hvilken de findes paa Murene af Persepolis. Thi omendskjönt disse Amuletter bleve baarne af den Zoroasterske Religions Tilhængere, saa angik dog Formelerne paa dem rimeligviis ikkun Individuer *e*); kunde altsaa ikke være eenslydende med saadanne, der skulde tilvinde Monarken og Riget Guddommens og alle gode Aanders Gunst og Beskyttelse. Hvor langt kraftigere og höjtideligere maatte ikke disse være! Udentvivl var den allerhöjtideligste Formel den, hvori det ovenfor anførte Ord med de syv Bogstaver forekommer, *f*) som findes saa ofte

e) Herodot L. I. c. 132. har den Efterretning, at ingen Perser bad for sig selv allene, men for Kongen og Folket, hvorunder han selv var indbrøgen. *Μάλιστα ἑαυτῶ μὲν δὴ τῶ θύοντι ἰδίῃ μόνῳ οὐ οἱ ἐγγίνεται ἀρᾶσθαι ἀγαθὰ, ὁ δὲ πᾶσι τοῖσι Πέρσῃσι κατεύχεται εὖ γίνεσθαι καὶ τῷ Βασιλεῖ. Ἐν γὰρ δὴ τοῖσι ἅπασιν Πέρσῃσι καὶ αὐτὸς γίνεται.*

f) Jeg kan her ikke undertrykke en lös Formodning, hvilken jeg selv ikke vover at udgive for andet. Dette Ord paa 7 Bogstaver udtrykkes i Tegnskriften ved en Gruppe af sex Püile. Var maaskee denne Gruppe hieroglyphisk? betegnede den maaskee de sex Amschaspands, Erke-Englene, som staae for Ormuzds Throne og af alle Væsener ere ham de nærmeste? Og ere de Forbindelser, hvori Ordet og Tegnet forekommer, forskjellige Paakaldelser af disse hellige Væsener? Men jeg bör tillige til-

paa alle Inscriptioner, endog flere Gange i Rad. Deslige Gjentagelser af hellige Formeler ere hyppige i Zendavesta. Og et nøjagtigt Studium af dens Originaltext, naar den först er udgivet i Trykken, vil maaskee føre Grandskeren videre end det har været mueligt at komme med alle disse Gisninger. I det ringeste seer jeg mig tvungen til her at ende mine Undersøgelser. Det vilde være til liden Nytte endnu at tilføje enkelte Formodninger, for hvilke jeg selv ikke har nogen tilstrækkelig Grund. Maaskee et fortsat Studium og lykkelige Tilfælde kunde lede mig til nye Resultater, som jeg da, dersom dette Arbejde finder Overbærelse eller Bifald, til sin Tid skal forelægge Publikum. Imidlertid ønsker jeg, at flere sagkyndige Lærde ville skjenke denne Gjenstand deres Opmærksomhed, og meddeele mig, hvad de finde at tilføje eller forbedre i nærværende Blade.

føje, at det Zendiske Ord, som betegner dem, Emescha Sepeanta, ikke passer til de 7 Bogstavers Ord.

Sammenligning af nogle Persepolitanske Tegn med Armeniske Georgianiske Zend og Pehlvi Bogstaver.

	Armen.	Georgian.	Zend.	Pehlvi.	
𐎠𐎡.	u u. z A.		𐎠		E. A. clar.
𐎠𐎢.		m (O)	𐎠𐎢	𐎠𐎢	A.
𐎠𐎣			𐎠𐎣		I.
𐎠𐎤			𐎠𐎤𐎠𐎤.		O U. W. I. I. Y.
𐎠𐎥. 𐎠𐎦.	A. H. N				O vocale.
𐎠𐎧.	R r k. p. (in numis)				P.
𐎠𐎨. 𐎠𐎩.	R. B. (R.)	𐎠𐎨	𐎠𐎩.	𐎠𐎩	R h.
𐎠𐎪.	r v. (R. tenue)		𐎠𐎪		R.
𐎠𐎫.	A. B.				R fort.
𐎠𐎬.			𐎠𐎬	𐎠𐎬	S.
𐎠𐎭.	𐎠𐎭. u. u.				B.